Kestävän kehityksen indikaattorit

Suomen kestävän kehityksen strategian avainindikaattorien päivitysraportti 2009

10.12.2009

Sisältö

Johdanto ... 3
Tiivistelmä ... 4
Environmental Performance Index (EPI) ... 8
Human Development Index (HDI) ... 9
Kasvihuonekaasupäästöt ... 10
Energian kokonaiskulutus ... 11
Uusiutuvien energianlähteiden käyttö ... 12
Uhanalaisten lajien osuus elinympäristöittäin ... 13
Ympäristökuormituksen irtikytkentä talouskasvusta ... 14
Energian ja luonnonvarojen käytön irtikytkentä talouden kasvusta ... 16
Luonnonvarojen käyttö ... 17
Palvelusuoritteiden osuus kotitalouksien kulutusmenoista ... 19
Ihmisen aiheuttama ravinnekuormitus Itämereen ... 20
Alueellinen väestönmuutos ... 21
Etäisyys kotoa palveluihin ... 22
Huoltosuhde maakunnittain ... 23
Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin ... 24
Joukko- ja henkilöautoliikenne ... 26
Elinajanodote syntymähetkellä ... 27
Eläkkeellesiirtymisiän odote 25-vuotiaille ... 28
Ammattitaudit ja tapaturmat ... 29
Väestönkehitys ikäryhmittäin ... 30
Vaikeasti työllistettävät ... 32
Jatko-opintoihin sijoittuminen peruskoulun jälkeen ... 33
Alkoholin kulutus ja alkoholikuolleisuus ... 34
Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä ... 36
Äänestysaktiivisuus ... 37
Yhteisöllinen osallistuminen ... 38
Teollisuuden ja palvelujen kustannuskilpailukyky suhteessa muihin OECD-maihin ... 40
Bruttokansantuote (BKT) ... 41
Elatussuhde ... 42
Julkinen velka ... 44
Työttömyys ... 45
Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat ... 47
Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille ... 48
Tutkimus- ja kehittämismenot sekä myönnetyt patentit ... 49

Johdanto

Tämä päivitysraportti käsittelee Suomen kestävän kehityksen strategian 34 avainindikaattoria. Kansallinen kestävän kehityksen strategia julkaistiin vuonna 2006 (Kansallisen kestävän kehityksen strategia, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2006). Kestävän kehityksen indikaattorit on suunniteltu strategiassa esitettyjen tavoitteiden seuraamiseen. Tässä raportissa avainindikaattorit on kuvattu, päivitetty ja havaitusta kehityssuunnasta on esitetty lyhyt tulkinta. Päivitys- ja tulkintatyö on tehty Suomen ympäristökeskuksessa. Työtä on avustanut ja ohjannut kestävän kehityksen verkkosihteeristö, joka koostuu eri ministeriöiden kestävän kehityksen yhteyshenkilöistä.

Edellisen kerran indikaattorit päivitettiin vuonna 2007. Nyt käsillä olevat tulkinnat perustuvat kesän ja syksyn 2009 aikana tehtyihin tilastopäivityksiin. Suuri osa saatavilla olleista tilastoista koskee vuotta 2008 tai sitä aiempia vuosia. Kestävän kehityksen avainindikaattorit on sidottu vuoden 2006 kestävän kehityksen strategiaan. Indikaattorikokoelmaa on tästä huolimatta tämän päivityksen yhteydessä pieneltä osin uudistettu. Kaikkia alkuperäisiä indikaattoreita ei ole ollut mahdollista päivittää. Tämä johtuu mm. siitä, että kaikkia indikaattorikokoelman tietolähteitä ei päivitetä vuosittain. Myös tiedon maksullisuus ja joidenkin tietolähteiden kertaluonteisuus ovat asettaneet haasteita päivittämiselle. Näiden indikaattorien kohdalla on pyritty etsimään vaihtoehtoisia samaa ilmiötä kuvaavia tietolähteitä. Muutokset on kuvattu tekstissä. Monien tilastojen havaittiin aikaviiveitä. Tämä tarkoittaa sitä, että luotettava ja julkaistu aineisto on käytettävissä verraten myöhään. On tavallista, että tuorein saatavilla oleva tieto kuvaa usean vuoden takaista tilannetta.

Indikaattoreissa tapahtunutta kehitystä on kuvattu seuraavilla symboleilla:

👍 Kehitys pääosin myönteistä

👈 Ei merkittävää kehitystä tai ristiriitainen kehitys

👎 Kehitys pääosin kielteistä

Suurimmalle osalle indikaattoreita ei ole asetettu kestävän kehityksen strategiassa kiinteitä määrällisiä tavoitteita. Indikaattorien avulla on kuitenkin mahdollista antaa arvio siitä, onko kehitys kulkenut kohti strategiatekstissä tavoiteltua suuntaa vai vastakkaiseen suuntaan. Tarkastelun aikajakso vaikuttaa keskeisesti tulkintaan. Vuoden 2008 lopussa alkaneen taantuman vaikutus ei näy vielä kaikissa indikaattoreissa. Yksittäisen indikaattorin kehityssuunnasta ei ole perusteltua tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä kestävän kehityksen toteutumisesta eri yhteiskunnan osa-alueilla. Indikaattorikokoelmaa tulee tulkita kokonaisuutena erottamatta sitä kontekstistaan, eli kansallisesta kestävän kehityksen strategiasta. Kestävää kehitystä arvioitaessa avainindikaattorien rinnalla on tärkeää käyttää täydentäviä indikaattoreita ja muita tietolähteitä.

Lisätietoja:

Aino Inkinen
aino.inkinen@ymparisto.fi
Janne Rinne
janne.rinne@ymparisto.fi

Suomen ympäristökeskus

Tiivistelmä

Suomen kestävän kehityksen vahvuuksia ja haasteita

Environmental Performance Index (EPI)	👍
Human Development Index (HDI)	👍

Tasapaino luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä

Kasvihuonekaasupäästöt	👈
Energian kokonaiskulutus	👈
Uusiutuvien energialähteiden käyttö	👈
Uhanalaisten lajien osuus elinympäristöittäin	👎
Ympäristökuormituksen irtikytkentä talouskasvusta	👎
Energian ja luonnonvarojen käytön irtikytkentä talouden kasvusta	👈
Luonnonvarojen kokonaiskäyttö	👎
Palvelusuoritteiden osuus kulutusmenoista	👈
Ravinnekuormitus Itämereen	👈

Kestävät yhdyskunnat kestävässä aluerakenteessa

Alueellinen väestönmuutos	👎
Etäisyys kotoa palveluihin	👎
Huoltosuhde maakunnittain	👎
Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin	👈
Joukko- ja henkilöautoliikenne	👎

Kansalaiset – hyvinvointia koko elämänkaareen

Elinajanodote syntymähetkellä	👍
Eläkkeellesiirtymisiän odote 25-vuotiaille	👈
Ammattitaudit ja tapaturmat	👈
Väestönkehitys ikäryhmittäin	👎
Vaikeasti työllistettävät	👈
Jatko-opintoihin sijoittuminen peruskoulun jälkeen	👎
Alkoholin kulutus ja alkoholikuolleisuus	👎
Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä	👍
Äänestysaktiivisuus	👈
Yhteisöllinen osallistuminen	👎

Talous kestävän kehityksen turvaajana

Teollisuuden ja palvelujen kustannuskilpailukyky suhteessa muihin OECD-maihin	👈
Bruttokansantuote (BKT)	👈
Elatussuhde	👈
Julkinen velka	👈
Työttömyys	👈

Suomi globaalina toimijana ja vastuunkantajana

Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat	👈
Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille	👈

Tutkimus ja kehitys, osaaminen ja innovaatiot

Tutkimus- ja kehittämismenot sekä myönnetyt patentit	👈

Environmental Performance Index (EPI): EPI-indeksi kuvaa maiden ympäristöpolitiikan tehokkuutta. Suomen EPI-indeksin arvo vuonna 2008 oli 91,4 (maksimi on 100). Maiden välisessä vertailussa Suomi on neljäntenä Sveitsin, Ruotsin ja Norjan jälkeen.

Human Development Index (HDI): HDI mittaa maiden inhimillistä kehitystä kolmella mittarilla: eliniällä, koulutustasolla ja bruttokansantuotteella. Suomen HDI-indeksin arvo on 0,954 pistettä maksimin ollessa 1. Arvo on noussut vuodesta 1980 eteenpäin. Maiden välisessä vertailussa Suomi on sijalla 12.

Kasvihuonekaasupäästöt: Suomen kasvihuonekaasupäästöt ovat vaihdelleet 2000-luvulla. Päästöjä vähensivät vuonna 2005 metsäteollisuuden työseisaus ja tuontisähkön runsas osuus. Vuonna 2007 Suomen kasvihuonekaasupäästöt ylittivät noin 10 % Kioton pöytäkirjan velvoitekauden (2008–2012) tavoitetason. Vuonna 2008 taantuma ja lämmin sää painoivat päästöt Kioton tavoitteen tuntumaan.

Energian kokonaiskulutus: Energian kokonaiskulutus on kasvanut voimakkaasti 1960-luvulta. 2000-luvulla kulutus on vaihdellut voimakkaasti. Erityisesti vuosina 2005 ja 2008 kulutus oli vähäistä.

Uusiutuvien energialähteiden käyttö: Uusiutuvista energiamuodoista saadaan noin neljännes Suomen energian kokonaiskulutuksesta. Osuus kokonaiskulutuksesta ei ole muuttunut merkittävästi 2000-luvulla. EU-tavoitteet velvoittavat Suomen nostamaan osuuden 38 prosenttiin 2020 mennessä.

Uhanalaisten lajien osuus elinympäristöittäin: Seuraava laaja uhanalaisuusarviointi valmistuu vuonna 2010. Ennusteiden mukaan uhanalaistumiskehitystä ei ole pystytty pysäyttämään tavoitteiden mukaisesti vuoteen 2010 mennessä.

Ympäristökuormituksen irtikytkentä talouskasvusta: Happamoittavien ja rehevöittävien päästöjen osalta absoluuttinen irtikytkentä on toteutunut vuoden 1990 jälkeen. Kasvuhuonekaasujen päästöt ovat vaihdelleet voimakkaasti 2000-luvulla.

Energian ja luonnonvarojen käytön irtikytkentä talouden kasvusta: Energian ja luonnonvarojen kulutus on vuoden 1975 jälkeen kasvanut talouskasvua hitaammin, mutta absoluuttisen kasvun jatkuessa irtikytkentä on suhteellinen.

Luonnonvarojen kokonaiskäyttö: 1990-luvun lamakauden jälkeen luonnonvarojen käytön kasvu on ollut lähes jatkuvaa. Vuoden 2007 kokonaiskulutus oli suurinta (noin 562 miljoonaa tonnia). Vuonna 2008 alkanut taloustaantuma tulee luultavasti näkymään kulutuksessa ainakin väliaikaisena laskuna.

Palvelusuoritteiden osuus kulutusmenoista: Palvelujen osuus kotitalouksien kulutusmenoista kasvoi voimakkaasti 1980-luvulta vuoteen 1995, jonka jälkeen nousu on ollut vähäisempää. Myös palveluilla voi olla merkittäviä ympäristö- ja ilmastovaikutuksia.

Ravinnekuormitus Itämereen: Suomen osuus Itämeren ravinnekuormituksesta on noin 10 % kokonaiskuormituksesta, mutta vaikutus rannikkovesiin on suuri. Pistekuormitus yhdyskunnista ja teollisuudesta on vähentynyt. Hajakuormituksen kääntäminen laskuun on ollut vaikeampaa.

Alueellinen väestönmuutos: Väestö keskittyy suuriin taajamiin. Väliin jäävien seutujen kehitysnäkymät ovat heikommat. Voimakkaimmin ovat kasvaneet suurimpien kaupunkiseutujen keskustaajamat. Eniten väestö on vähentynyt harvan haja-asutuksen alueella.

Etäisyys kotoa palveluihin: 2000-luvulla etäisyydet palveluihin ovat kasvaneet tarkasteltujen palvelujen osalta.

Huoltosuhde maakunnittain: Alueelliset erot taloudellisessa huoltosuhteessa ovat pysyneet suurina. Huoltosuhde on raskain muuttotappioalueilla ja korkean työttömyyden alueilla. Väes-

tönmuutos, työrakenteiden muutos ja globalisaation vaikutukset syventävät alueellisia eroja entisestään.

Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin: Kuntalaisten palvelutyytyväisyys on vaihdellut 1990- ja 2000-luvuilla. Palvelutyytyväisyys on perinteisesti suurinta pienissä kunnissa, kuntakeskuksissa ja kantakaupungissa. Alhaisinta tyytyväisyys on suurimmissa kunnissa, hajaasutusalueilla, esikaupungeissa, lähiöissä tai keskustan reuna-alueilla.

Joukko- ja henkilöautoliikenne: Yksityisautoilu on pientä vuoden 2008 notkahdusta lukuun ottamatta kasvanut jatkuvasti 1990-luvun lamakauden jälkeen. Julkisen liikenteen osuus ei ole kasvanut tavoitteista huolimatta.

Elinajanodote syntymähetkellä: Suomalaisten elinajanodotteen nousu on jatkunut 2000-luvulla. On todennäköistä, että odotetun eliniän kasvu jatkuu. Keskimäärin naiset elävät lähes seitsemän vuotta miehiä kauemmin.

Eläkkeellesiirtymisiän odote 25-vuotiaille: Eläkkeellesiirtymisiän odote on noussut loivasti 1990-luvun puolivälistä. Parin viime vuoden aikana eläkkeellesiirtymisikä ei ole noussut, ja taloustaantuma voi katkaista 2000-luvulla tapahtuneen myönteisen kehityksen.

Ammattitaudit ja tapaturmat: Ammattitaudit ovat vähentyneet 1990-luvun puolivälistä. Samalla aikajaksolla työtapaturmien määrä on kasvanut. Työtunteihin suhteutettu työtapaturmien määrä on kuitenkin pysynyt ennallaan.

Väestönkehitys ikäryhmittäin: Ikääntyvien osuus Suomen väestöstä kasvaa. Suuret ikäluokat ovat nyt siirtymässä eläkeikään, ja väestön elinikä pitenee. Väestön ikääntyminen asettaa julkiselle taloudelle suuria haasteita.

Vaikeasti työllistettävät: Pitkäaikaistyöttömien määrä on vuodesta 2004 vähentynyt ja työllistämistoimenpiteiden jälkeinen työllistyminen on lisääntynyt. Vuonna 2008 alkaneen taantuman johdosta erityisesti työllistämistoimenpiteiden jälkeen työttömäksi jääneiden määrä on noussut.

Jatko-opintoihin sijoittuminen peruskoulun jälkeen: Suomessa peruskoulun suorittavat käytännöllisesti katsoen kaikki nuoret. Vuonna 2007 perusopetuksen jälkeen noin 6 prosenttia ikäluokasta jäi julkisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelle. Osuus pieneni hieman edellisvuodesta.

Alkoholin kulutus ja alkoholikuolleisuus: Alkoholin kulutus on kasvanut 1970-luvulta. Vuonna 2004 kulutus nousi merkittävästi. Vuonna 2007 kulutus oli 10,5 litraa 100 %:n alkoholia asukasta kohti. Alkoholiin liittyvät sairaudet ja kuolemat ovat jatkaneet kasvuaan.

Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä: Maahanmuuttajien työttömyysaste oli vuoden 2006 lopussa 26 prosenttia. Vuodesta 1995 maahanmuuttajien työttömyysaste on lähes puolittunut. Vieraskielisten kouluikäisten määrä jatkaa kasvuaan.

Äänestysaktiivisuus: Äänestysprosentit ovat laskeneet 1960–70-lukujen yli 80 prosentista alle 70 prosenttiin. 2000-luvulla äänestysaktiivisuuden lasku näyttää pysähtyneen eduskuntavaaleissa ja kääntyneen noususuuntaiseksi kunnallis- ja europarlamenttivaaleissa. 2009 europarlamenttivaaleissa äänestysprosentti jäi hyvin alhaiseksi, 40,3 prosenttiin.

Yhteisöllinen osallistuminen: Nuorten osallistuminen järjestö- ja kerhotoimintaan on laskenut 2000-luvun aikana, mutta Internetin kautta tapahtuvaa osallistumista ja muita epävirallisia osallistumisfoorumeja ei ole tarkasteltu.

Teollisuuden ja palvelujen kustannuskilpailukyky suhteessa muihin OECD-maihin: Suomen teollisuuden kustannuskilpailukyky on pysynyt kansainvälisesti vahvana, vaikka 2000-luvulla nousu pysähtynyt.

Bruttokansantuote (BKT): Suomen talous on kasvanut lukuun ottamatta 1990-luvun alun lamaa. Uusi taantuma pysäytti BKT:n kasvun vuonna 2008. Vuodelle 2009 ennustetaan merkittävää BKT:n pienenemistä.

Elatussuhde: Elatussuhde (työvoiman ulkopuolella olevien lukumäärä sataa työllistä kohden) on laskenut selvästi 1990-luvun lamavuosista. Vuonna 2008 elatussuhde oli 110. Väestön ikääntymisen lisäksi taantuman tuoma työttömyys nostaa elatussuhdetta.

Julkinen velka: 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina Suomen velkaa lyhennettiin merkittävästi. Taantuma on kasvattanut voimakkaasti julkista velkaa vuonna 2009.

Työttömyys: 1990-luvun laman aikana Suomen työllisyystilanne oli heikko. Työttömien määrä on laskenut laman synkimpien vuosien 16,6 prosentista vuoden 2008 6,4 prosenttiin. Vuonna 2009 uusi taantuma käänsi työttömyyden jyrkkään nousuun.

Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat: 1990-luvulla kehitysyhteistyömäärärahat kääntyivät jyrkkään laskuun. 2000-luvulla määrärahat ovat nousseet (vuonna 2008 0,43 % BKT:sta), mutta Suomi jää selvästi YK:n tavoitteesta (0,7 % BKT:sta).

Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille: Suurimmat pääomavirrat Suomesta suuntautuvat Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Pääomavirtojen tulkintaa vaikeuttaa yritysten voimakas kansainvälistyminen. Yhteiskuntavastuullisuus on tärkeää kestävässä elinkeinotoiminnassa.

Tutkimus- ja kehittämismenot sekä myönnetyt patentit:
2000-luvulla Suomen tutkimus- ja kehittämismenot ovat vakiintuneet hieman alle 3,5 prosentin tasolle bruttokansantuotteesta. Osuus on pitkään ollut EU-maiden toiseksi korkein Ruotsin jälkeen. Suomessa myönnettyjen patenttien määrä on laskenut voimakkaasti vuodesta 2003.

1. Tasapaino luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä

Environmental Performance Index (EPI)

Yalen ja Columbian yliopistojen kehittämä Environmental Performance Index, EPI, mittaa maiden ympäristöpolitiikan tehokkuutta. EPI korvaa avainindikaattorina ESI-indeksin (Environmental Sustainability Index), jota ei enää päivitetä. EPI tarkastelee kahta laajaa kokonaisuutta: 1) ihmisiin kohdistuvien haitallisten ympäristövaikutusten vähentämistä sekä 2) ekosysteemien elinkelpoisuuden vahvistamista ja luonnonvarojen kestävään käyttöä. Ympäristöpolitiikan toteutumista tarkastellaan alaindikaattoreilla, joita verrataan ennalta määriteltyyn tavoitteeseen ja etäisyys pisteytetään. Tavoite perustuu eri kriteereihin ja asiantuntija-arvioon. EPI-indeksin tulkinnanvaraisia kohtia ovat asiantuntija-arvion lisäksi eri alaindikaattoreiden painotus. Lisäksi indeksiä on kritisoitu teoreettisen pohjan puutteesta.

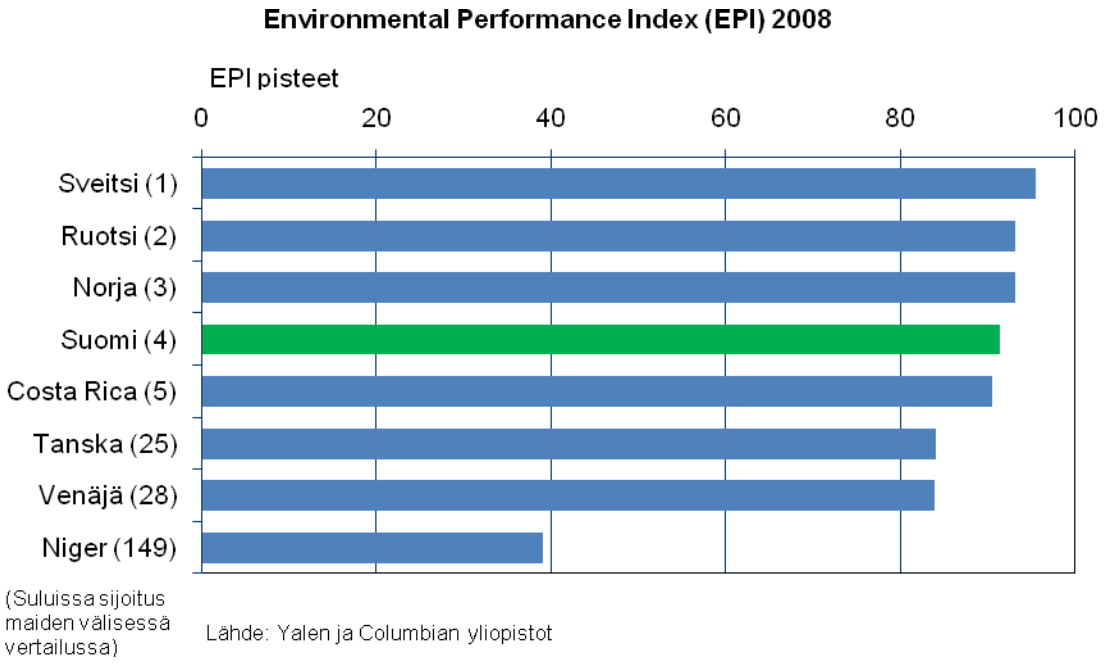

Tavoite:

- *Yhteiskuntaa kehitetään aktiivisesti niin, että Suomi voi joustavasti sopeutua muuttuvaan globaaliin toimintaympäristöön ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Menestyminen muuttuvassa maailmassa vaatii Suomea kehittymään yhä enemmän tietämys- ja innovaatioyhteiskunnaksi, jossa hyödynnetään ja kehitetään kansallisia vahvuuksia: koulutusta ja osaamista, teknologiaa, hyvää hallintoa, korkeaa ympäristönsuojelun tasoa sekä omien luonnonvarojen kestävää käyttöä. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006, sivu 3)*

Tulkinta:

Suomen EPI-indeksin arvo vuonna 2008 oli 91,4. Indeksin maksimiarvo on 100. Maiden välisessä vertailussa Suomi on neljäntenä Sveitsin, Ruotsin ja Norjan jälkeen. Viimeisenä listalla on Niger sijalla 149. EPI-indeksi antaa laajan kuvan maiden ympäristöpolitiikan tehokkuudesta. Yksityiskohtainen, lähellä toisiaan olevien EPI-arvojen tai sijoitusten vertailu ei ole tarkoituksenmukaista. Vertailussa parhaiten menestyneet maat ovat investoineet ympäristöä säästävään infrastruktuuriin ja ottaneet käyttöön politiikkatoimia, jotka vähentävät taloudellisen toiminnan ympäristöhaittoja. EPI-tulosten mukaan hyvä hallinto kytkeytyy hyvään ympäristöpolitiikkaan.

Human Development Index (HDI)

Inhimillinen kehitys on prosessi, joka laajentaa ihmisen valinnan mahdollisuuksia käyttää hyväkseen omia lahjojaan ja kehitysmahdollisuuksiaan. Kolme inhimillisen kehityksen kannalta olennaista perusedellytystä ovat: elää pitkä terveellinen elämä, saada tietoa ja päästä käsiksi riittävään elintasoon tarvittaviin resursseihin. Jos näihin ei ole mahdollisuutta, ihmisen valinnanmahdollisuudet laajemminkin elämässä kaventuvat. Inhimillinen kehitys on paljon muutakin. Ihmiset pitävät tärkeinä monia muita valintoja, jotka vaihtelevat poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista mahdollisuuksista luovuuteen, oman elämän hallintaan ja yhteisöön kuulumisen tunteeseen. Inhimillinen kehitys parhaimmillaan johtaa ihmisoikeuksien laajamittaiseen toteutumiseen

Maiden hyvinvoinnin kehitystä on taloudellisten mittareiden ohella seurattu muun muassa inhimillisen kehityksen indeksin Human Development Index, HDI avulla. HDI mittaa maan keskivertosaavutuksia kolmella inhimillisen kehityksen ulottuvuudella, jotka ovat väestön terveys (elinajanodote), koulutustaso ja aineellinen elintaso (bruttokansantulo asukasta kohden).

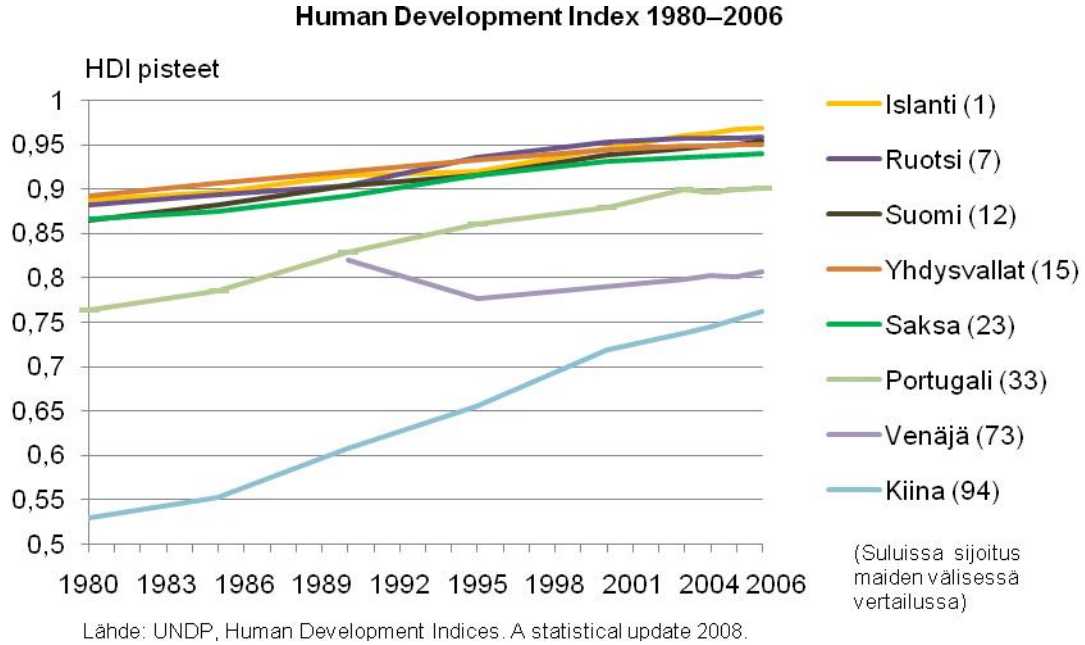

Tavoite:

- *Kestävässä yhteiskunnassa yhteiskunnalla on vastuu peruspalveluiden ja perusturvanjärjestämisestä samalla kun aktiiviset kansalaiset ottavat vastuuta omasta ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnista taloudellisesti ja ympäristön kannalta kestävällä tavalla. Yhteiskunnan on luotava mahdollisuudet yksilön omatoimisuudelle, oman elämän hallinnalle ja toiminnalle paikallisyhteisöissä. (Strategia, sivu 45)*

Tulkinta:

Human Development Index esiteltiin vuonna 1990, ja Suomi on aina menestynyt hyvin arvioinneissa. Vuonna 2008 laskettiin HDI-päivitykset vuodelle 2006. Tällöin Suomi sai 0,954 pistettä maksimin ollessa 1. Maiden välisessä vertailussa Suomi on sijalla 12. Kun alaindikaattoreita tarkastellaan erikseen, Suomi on koulutuksessa sijalla 4. Elinajanodotteessa ja ostovoimakorjatussa bruttokansantuotteessa Suomi on sijalla 21. Parhaiten vertailussa menestyivät Islanti, Norja ja Kanada. Sierra Leone oli viimeisenä sijalla 179.

Kasvihuonekaasupäästöt

Indikaattori Kasvihuonekaasupäästöt mittaa ihmistoiminnan aiheuttamia paineita kasvihuoneilmiön voimistumiseen ja ilmastonmuutoksen etenemiseen. Tärkeimmät ihmistoiminnasta aiheutuvat kasvihuonekaasut ovat hiilidioksidi (CO^2), metaani (CH^4), dityppioksidi (N_2O, typpioksiduuli tai ilokaasu) ja eräät halogenoidut hiilivedyt. Hiilidioksidin määrä ilmakehässä on ihmisen toiminnan seurauksina kasvanut kolmanneksella esiteolliseen aikaan verrattuna, ja metaanin pitoisuus on noussut yli kaksinkertaiseksi. Merkittävin päästöjen lähde on fossiilisten polttoaineiden eli hiilen, öljyn ja maakaasun polttaminen energiantuotannossa ja liikenteessä. Kasvihuonekaasuja syntyy myös mm. metsäpaloissa, teollisissa prosesseissa, kaatopaikoilla, maataloudessa ja maankäytön muutoksen seurauksena.

Suomen osuus EU:n kasvihuonekaasupäästöistä on noin 2 prosenttia ja maailman mittakaavassa osuus on vieläkin pienempi. Henkeä kohti laskettuna päästömme ovat kuitenkin suuria.

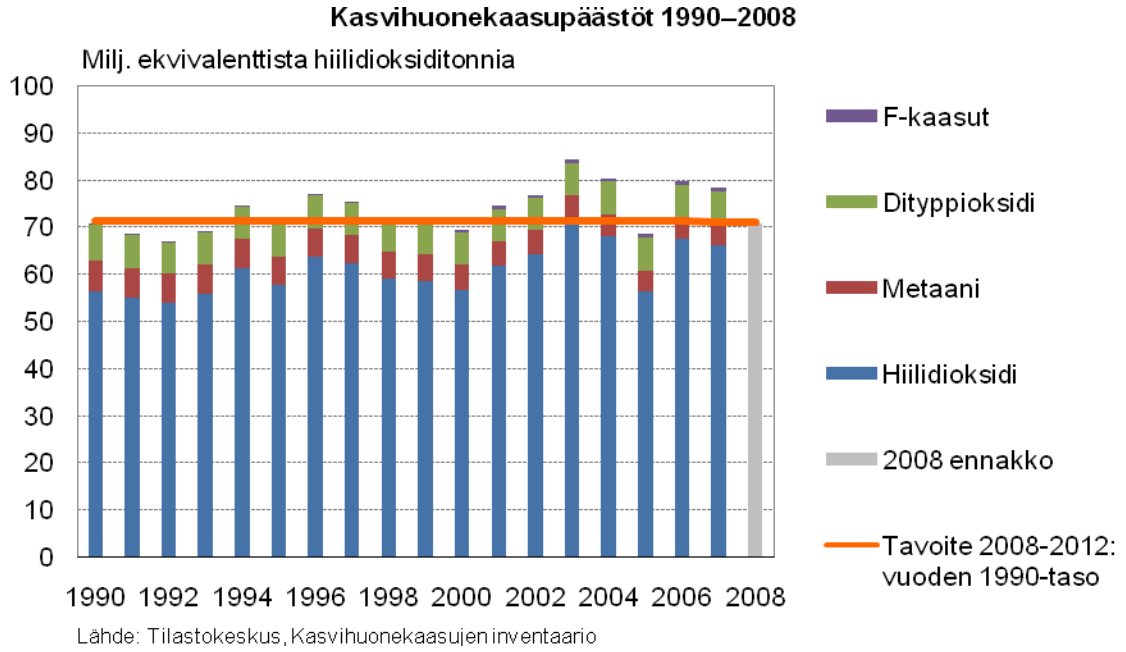

Tavoite:

- *Suomi vähentää johdonmukaisesti ja määrätietoisesti hiili-intensiteettiä ja selvittää, miten pitkällä aikavälillä päästään eroon fossiilisten polttoaineiden ympäristöä kuormittavasta käytöstä. (Strategia, sivu 63)*

Tulkinta:

Suomen kasvihuonekaasupäästöt ovat vaihdelleet voimakkaasti vuosittain. Vaihtelua selittää pääasiassa tuontisähkön ja kotimaassa fossiilisilla polttoaineilla sekä turpeella tuotetun lauhdesähkön määrä energiankäytössä. Suunta on ollut nouseva, mutta kasvu on kuitenkin hitaampaa kuin kansantuotteen kasvu. Vuonna 2005 kasvihuonekaasupäästöt olivat poikkeuksellisen alhaiset metsäteollisuuden työnseisauksen ja runsaan tuntisähkön määrän vuoksi. Tämän jälkeen päästöt ovat taas palanneet Kioton tavoitetason yläpuolelle. Vuonna 2007 Suomen kasvihuonekaasupäästöt olivat 78,5 miljoonaa tonnia CO_2-ekvivalentteina ilmaistuna. Tämä ylittää noin reilulla kymmenellä prosentilla Kioton pöytäkirjan velvoitekauden (2008-2012) tavoitetason. Energiaennakko enteilee vuoden 2008 päästöjen pienenemistä hieman alle Kioton pöytäkirjan tavoitetason. Taloustaantuma vähensi vuoden 2008 energiankulutusta merkittävästi. Marraskuussa kaikkien teollisuuden päätoimialojen tuotanto kääntyi laskuun. Metsäteollisuuden tuotanto oli koko vuoden laskussa, mikä erityisesti laski sähkönkulutusta.

Energian kokonaiskulutus

Suomessa energiankulutus on asukasta kohden laskettuna EU-maiden korkeimpia. Energiankulutusta lisää kylmä ilmasto, harva asutus, runsaasti energiaa kuluttava teollisuus ja korkea elintaso. Pitkät etäisyydet ja hajanainen asutus lisäävät liikenteestä ja kiinteistöjen lämmittämisestä aiheutuvaa energiankulutusta. Suomessa on myös runsaasti energiaa kuluttavaa perusteollisuutta, erityisesti metsäteollisuus käyttää paljon energiaa. Indikaattori Energian kokonaiskulutus kuvaa kotimaisten energialähteiden ja tuontienergian kokonaiskulutusta Suomessa. Se sisältää energian tuotantoon ja jalostukseen käytetyt polttoaineet sekä suoraan loppukulutuksessa käytetyn energian, mm. liikennepolttoaineet ja rakennusten lämmityksessä käytetyt polttoaineet.

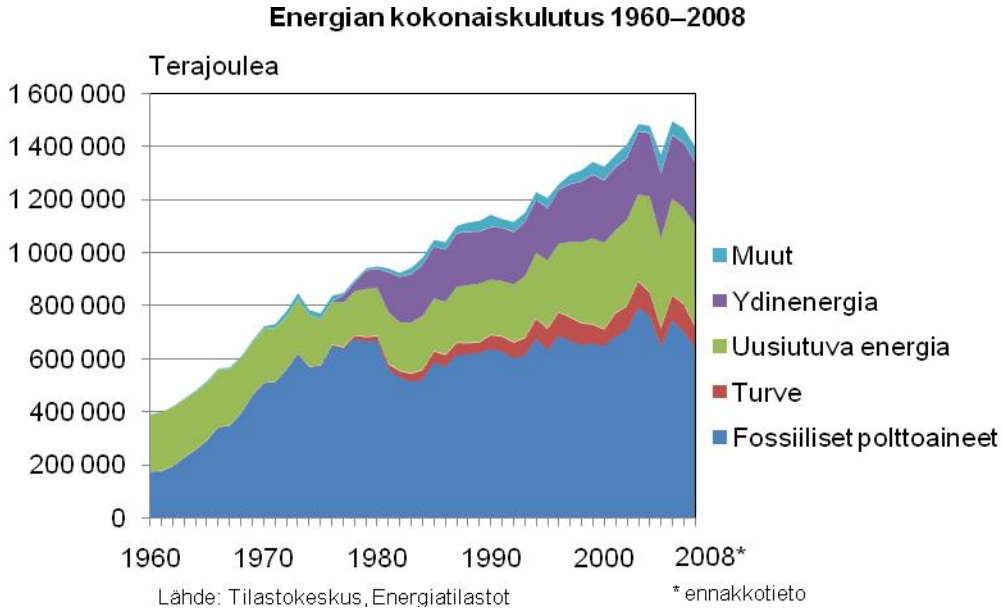

Tavoite:

- *Nykyisten energiansäästötoimien tehostamisella ja uusilla säästötoimilla tavoitellaan viiden prosentin lisäsäästöä energiankulutuksessa vuoteen 2015 mennessä verrattuna tilanteeseen ilman uusia toimia. Pitkällä aikavälillä tavoitteena on pysäyttää primäärienergian kokonaiskulutuksen kasvu ja kääntää se laskuun. (Strategia, sivu 55)*

Tulkinta:

Energian kokonaiskulutus on kasvanut voimakkaasti 1960-luvulta. 2000-luvulla energian kokonaiskulutus on vaihdellut merkittävästi. Kulutus laski vuonna 2005 johtuen teollisuuden pienentyneestä energiatarpeesta, johon vaikutti metsäteollisuuden työnseisaus ja Pohjoismaiden hyvästä vesitilanteesta johtunut sähkön nettotuonnin nousu. Tämän jälkeen kulutus taas nousi uudelleen, mutta laski jälleen vuonna 2008 viisi prosenttia teollisuustuotannon supistumisen ja lämpimän sään vuoksi. Suomessa metsäteollisuuden tuotantomäärät vaikuttavat merkittävästi sekä energian kokonaiskulutukseen että uusiutuvan energian osuuteen kokonaiskulutuksesta. Myös yksittäisten ihmisten kulutustottumukset vaikuttavat päästöihin.

Kokonaiskulutuksen rakenne on pysynyt samankaltaisena jo parinkymmenen vuoden ajan. Tilastokeskuksen energiaennakon mukaan vuonna 2008 fossiilisten polttoaineiden osuus oli 46 prosenttia ja uusiutuvien energianlähteiden osuus 27 prosenttia energian kokonaiskulutuksesta. Ydinenergialla tuotetaan 17 prosenttia energiasta ja turpeella 6 prosenttia. Muut energianlähteet, mukaan lukien sähkön nettotuonti, kattavat 4 prosenttia kokonaiskulutuksesta.

Uusiutuvien energianlähteiden käyttö

Suomi on maailman johtavia maita uusiutuvien energialähteiden ja erityisesti bioenergian hyödyntämisessä. Indikaattori Uusiutuvien energianlähteiden käyttö kuvaa Suomessa käytettäviä uusiutuvia energialähteitä, joita ovat vesi- ja tuulivoima, aurinkoenergia, maalämpö, biokaasu, kierrätys- ja jätepolttoaineiden biohajoava osuus, puuperäiset polttoaineet sekä muut kasvi- ja eläinperäiset polttoaineet. Uusiutuvien energialähteiden varannot eivät hupene, jos niitä hyödynnetään kestävällä tavalla.

Kansallisen ilmastostrategian tavoitteena on lisätä uusiutuvien energialähteiden käyttöä ja osuutta energian kulutuksesta. Tämä on energiansäästön ohella merkittävimpiä keinoja saavuttaa Suomen ilmastotavoitteet. Uusiutuvien energialähteiden käytöllä voidaan vähentää hiilidioksidin nettopäästöjä. Lisäksi uusiutuvan energian käyttö voi edistää työllisyys- ja aluepoliittisia tavoitteita ja lisätä huoltovarmuutta.

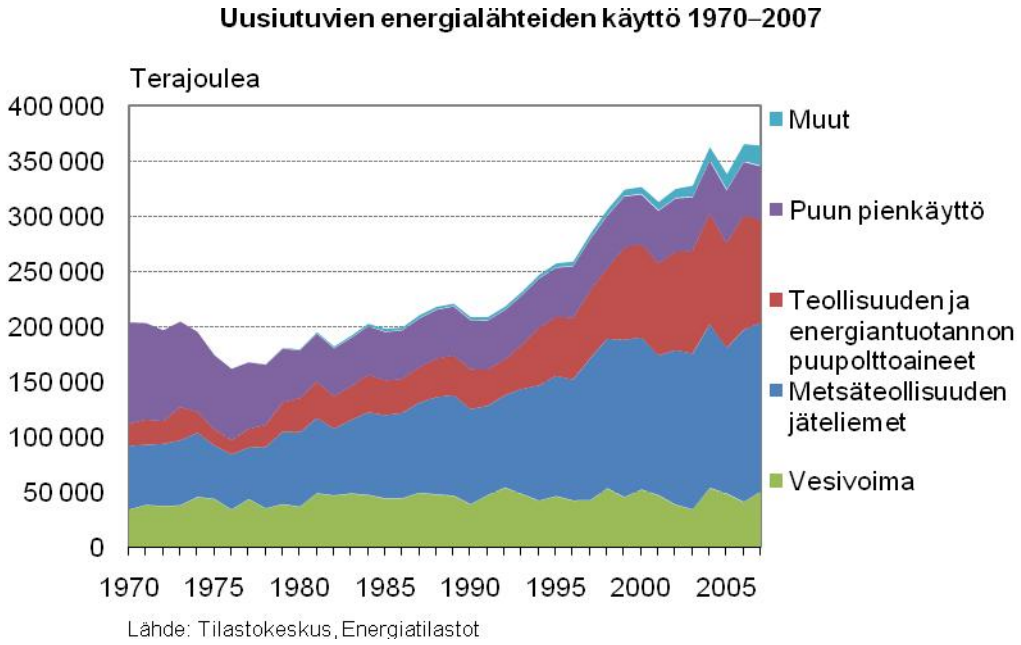

Tavoite:

- *Uusiutuvien energialähteiden ja biopolttoaineiden osuutta pyritään lisäämään merkittävästi tulevien 10–15 vuoden aikana. (Strategia, sivu 55)*

Tulkinta:

Uusiutuvista energiamuodoista saadaan noin neljännes Suomen energian kulutuksesta. EU:n asettamat tavoitteet velvoittavat Suomen nostamaan uusiutuvan energian osuuden 38 prosenttiin energian loppukulutuksesta vuoteen 2020 mennessä.

Suomessa käytettävästä uusiutuvasta energiasta valtaosa, yli 80 prosenttia, on bioenergiaa. Tämä koostuu pääasiassa metsäteollisuuden jäteliemistä, teollisuuden puutähteistä, kierrätyspuusta, metsähakkeesta ja muista sivu- ja jätetuotteista sekä puun pienpoltosta. Bioenergian määrällinen kasvu onkin vahvasti sidoksissa metsäteollisuuden toimintaan. Kotimaisen metsäteollisuuden tuotannon väheneminen merkitsee sitä, että korvaavia uusiutuvia energiamuotoja pitäisi pystyä lisäämään merkittävästi lähitulevaisuudessa. Vesivoiman osuus uusiutuvasta energiastamme on noin 14 prosenttia. Tuuli- ja aurinkoenergian, lämpöpumppujen, biokaasun, kierrätyspolttoaineiden ja liikenteen biopolttonesteiden osuus on yhteensä noin viisi prosenttia.

Uhanalaisten lajien osuus elinympäristöittäin

Indikaattori Uhanalaisten lajien osuus elinympäristöittäin kuvaa lajien uhanalaisuutta Suomessa. Uhanalaisilla lajeilla tarkoitetaan eliölajeja, jotka ovat niiden populaation tai levinneisyysalueen pienen koon tai sen jatkuvan pienenemisen vuoksi vaarassa hävitä joko kokonaan tai joltakin tietyltä alueelta. Lajien hävitessä luonnon monimuotoisuus köyhtyy.

Viimeisin Suomen uhanalaisuusarviointi valmistui vuonna 2000. Noin 15 000 lajin osalta tiedot katsottiin riittäviksi uhanalaisuuden arviointiin. Näistä noin 10 %, eli 1505 lajia, arvioitiin uhanalaisiksi. Seuraava uhanalaisuusarviointi valmistuu vuonna 2010. Sen piiriin tulee uusia lajeja ja ennen arvioimattomia lajiryhmiä, mikä tulee huomioida arviointien tuloksia vertailtaessa. Suomi on EU:n tavoitteiden mukaisesti sitoutunut pysäyttämään biologisen monimuotoisuuden vähenemisen vuoteen 2010 mennessä.

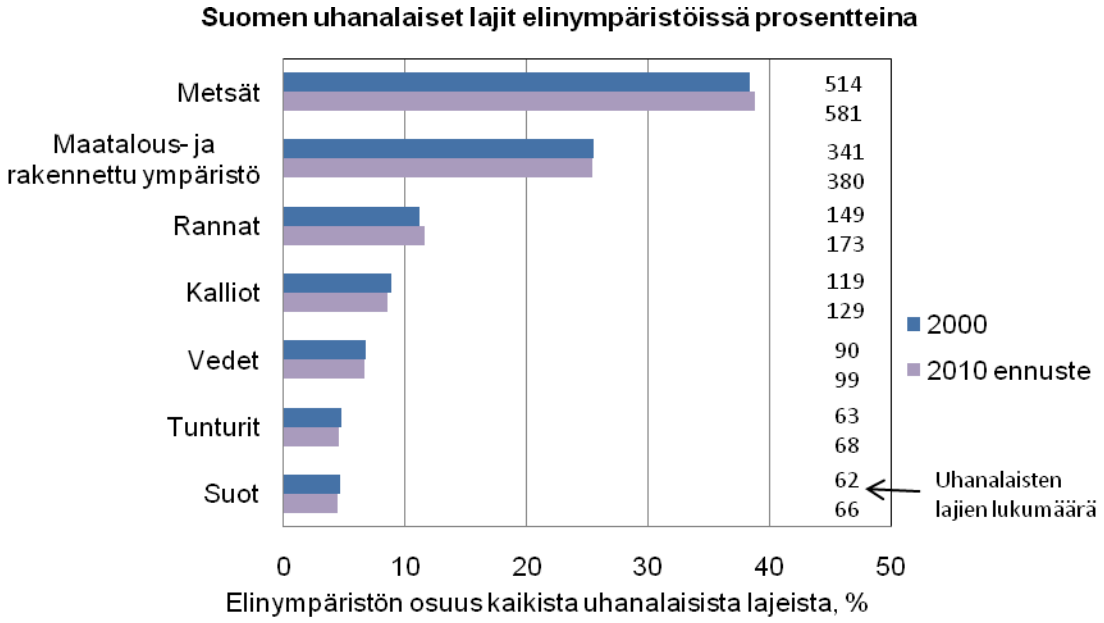

Lähde: Suomen biodiveristeettiohjelman arviointi 2005

Tavoite:

- *Suomen luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen pysäytetään vuoteen 2010 mennessä ja Suomen luonnontilan suotuisa kehitys vakiinnutetaan vuosien 2010 - 2016 kuluessa. (Strategia, sivu 58)*

Tulkinta:

Vuonna 2009 valmistuneen biologista monimuotoisuutta koskevan YK:n yleissopimuksen neljännen maaraportin mukaan uhanalaistumiskehitystä ei olla tavoitteiden mukaisesti pystytty pysäyttämään. Samaan johtopäätökseen päädyttiin Suomen biodiversiteettiohjelman arvioinnissa vuonna 2005. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategia ja toimintaohjelma 2006–2016 toteaa luonnon monimuotoisuuden tilasta seuraavaa: Luonnonvarojen käytön tehokkuus ja alueiden käytön muutokset ovat heikentäneet edellytyksiä ylläpitää luonnon monimuotoisuutta. Suomen elinympäristöjen laajuudessa ja laadussa on tapahtunut ja tapahtuu edelleen muutoksia, jotka vaikuttavat maamme biologisen monimuotoisuuden tilaan ja sen kehitykseen. Suurimmat ympäristömuutokset ovat tapahtuneet maatalousympäristöissä ja muissa ihmisen luomissa ympäristöissä sekä luontaisista elinympäristöistä metsissä ja rannoilla. Näiden elinympäristöjen tila ja kehitys on johtanut eliölajiston monimuotoisuuden vähenemiseen ja vaateliaan tai erikoistuneen eliölajiston uhanalaistumiseen. Uhanalaistumiskehitys on lähitulevaisuudessa hidasta hyvin tunnetuissa eliöryhmissä. Monet viime aikoina erityisesti metsissä ja maatalousympäristöissä toteutetut toimenpiteet ovat edistäneet monimuotoisuuden turvaamista.

Ympäristökuormituksen irtikytkentä talouskasvusta

Indikaattori Ympäristökuormituksen irtikytkentä talouskasvusta kuvaa talouskasvun ja ympäristökuormituksen suunnan erottamista: vaikka bruttokansantuote kasvaa, ei ympäristökuormituksen kasva samassa suhteessa. Ympäristökuormituksen pitäisi kasvaa hitaammin (suhteellinen irtikytkentä), pysyä ennallaan tai vähentyä (absoluuttinen irtikytkentä). Irtikytkentä on yksi ekotehokkuuden keskeisistä tavoitteista. Indikaattorissa ympäristökuormitusta tarkastellaan happamoittavien ja rehevöittävien päästöjen sekä hiilidioksidipäästöjen osalta.

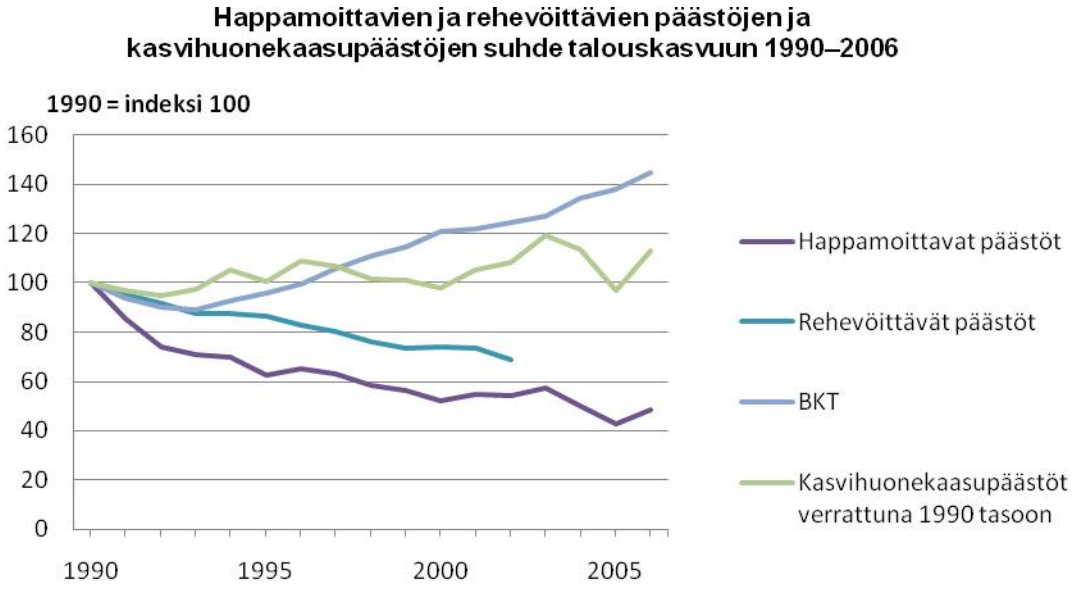

Lähde: Tilastokeskus, Suomen Ympäristökeskus

Tavoite:

- *Suomen talous kasvaa samalla kun ympäristöhaitat vähenevät. (Strategia, sivu 63)*

Tulkinta:

Happamoitumisen pääasiallisia aiheuttajia ovat rikin ja typen oksidit, joita vapautuu fossiilisia polttoaineita käytettäessä. Energiantuotanto, teollisuus ja liikenne ovat suurimpia päästöjen aiheuttajia. Suomessa rikkipäästöt ovat vähentyneet yli 80 prosenttia vuoden 1980 tasosta, mikä johtuu ympäristösäädösten tiukentumisesta, esim. teollisuuden ympäristöluvat, ja puhtaammista polttoaineista sekä kehittyneemmistä savukaasujen puhdistusmenetelmistä. Typen oksidien osalta päästöjen vähentäminen on vaikeampaa, koska suuri osa päästöistä syntyy liikenteessä. Uusi ajoneuvotekniikka ja pakokaasujen puhtausvaatimukset alentavat yksittäisten autojen typen oksidipäästöjä, mutta samanaikainen liikennemäärien kasvu pienentää tekniikasta saatua hyötyä. Happamoittavat päästöt eivät ole samankaltaisia vaikutuksiltaan, ja tietyt päästöt vaikuttavat enemmän kun muut. Absoluuttinen päästövähennys vaikuttaa happamoitumisen vähenemiseen ainoastaan, jos enemmän happamoittavat päästöt laskevat samalla kun vähemmän happamoittavat päästöt. Tämä on kuitenkin ollut trendi Suomen happamoittavissa päästöissä, eli kaikki päästöt ovat yleisesti laskussa.

Merkittävimmät vesistöjä rehevöittävät aineet ovat fosfori ja typpi. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana pistekuormitusta on vähennetty merkittävästi, jolloin maa- ja metsätalouden hajakuormituksen sekä haja-asutuksen aiheuttaman kuormituksen merkitys on suhteellisesti lisääntynyt. Kunnallisten jätevedenpuhdistamojen saneeraukset ja pienempien puhdistamojen sulkeminen ja liittäminen suurempiin puhdistamoihin on alentanut huomattavasti asutuksen fosforipäästöjä. Typpipäästöjä ei kuitenkaan ole saatu alenemaan vesiensuojelun tavoi-

teohjelman mukaisesti. Typen tehokkaampi poistaminen jätevesistä vaatisi kalliita investointeja. Vesien tilan kannalta fosforikuormituksen vähentyminen on kuitenkin tärkeintä.

Rehevöittävien päästöjen tilastoja ei voitu päivittää vuosi vuodelta sillä päästöjä tarkastellaan nykyään monen vuoden keskiarvona. Samoin kuten happamoittavissa päästöissä pitäisi myös huomioida, että rehevöittävät päästöt vaikuttavat eri tavoin riippuen päästön tyypistä ja paikallisista olosuhteista. Yleistrendi on kuitenkin ollut aleneva Suomen rehevöittävien päästöjen suhteen.

Suomen kasvihuonekaasupäästöjä on käsitelty tarkemmin indikaattorissa Kasvihuonekaasupäästöt (ks. edellä). Kasvihuonekaasupäästöjen määrä on vaihdellut voimakkaasti 2000-luvulla. Trendi on ollut pääosin kasvava. Poikkeuksellisen alhaisia päästöt ovat olleet vuosina 2005 (metsäteollisuuden työseisaus ja runsas sähkön tuonti) ja 2008 (taloustaantuma).

Happamoittavien ja rehevöittävien päästöjen osalta absoluuttinen irtikytkentä näyttää toteutuneen. Kasvihuonekaasujen osalta trendi on ollut noususuuntainen poikkeusvuosia lukuun ottamatta.

Energian ja luonnonvarojen käytön irtikytkentä talouden kasvusta

Suomessa energiankulutus on asukasta kohden laskettuna EU-maiden korkeimpia. Energiankulutusta lisää kylmä ilmasto, harva asutus, runsaasti energiaa kuluttava teollisuus ja korkea elintaso. Pitkät etäisyydet ja hajanainen asutus lisäävät liikenteestä ja kiinteistöjen lämmittämisestä aiheutuvaa energiankulutusta. Suomessa on myös runsaasti energiaa kuluttavaa perusteollisuutta, erityisesti metsäteollisuus käyttää paljon energiaa. Luonnonvarojen kokonaiskäyttö mittaa tuotannossa käytettyjen luonnonvarojen kokonaismäärää. Se ilmaisee tuotannon aiheuttaman luonnonvarojen kulutuksen lisäksi myös sen ainemäärän, joka palautuu luontoon jätteinä ja päästöinä.

Indikaattori Energian ja luonnonvarojen käytön irtikytkentä talouden kasvusta kuvaa talouskasvun sekä energian ja luonnonvarojen kulutuksen suunnan erottamista: vaikka bruttokansantuote kasvaa, energian ja luonnonvarojen kulutus ei kasvaa samassa suhteessa. Luonnonvarojen käytön pitäisi kasvaa hitaammin (suhteellinen irtikytkentä), pysyä ennallaan tai vähentyä (absoluuttinen irtikytkentä). Irtikytkentä eli decoupling on yksi ekotehokkuuden keskeisistä tavoitteista.

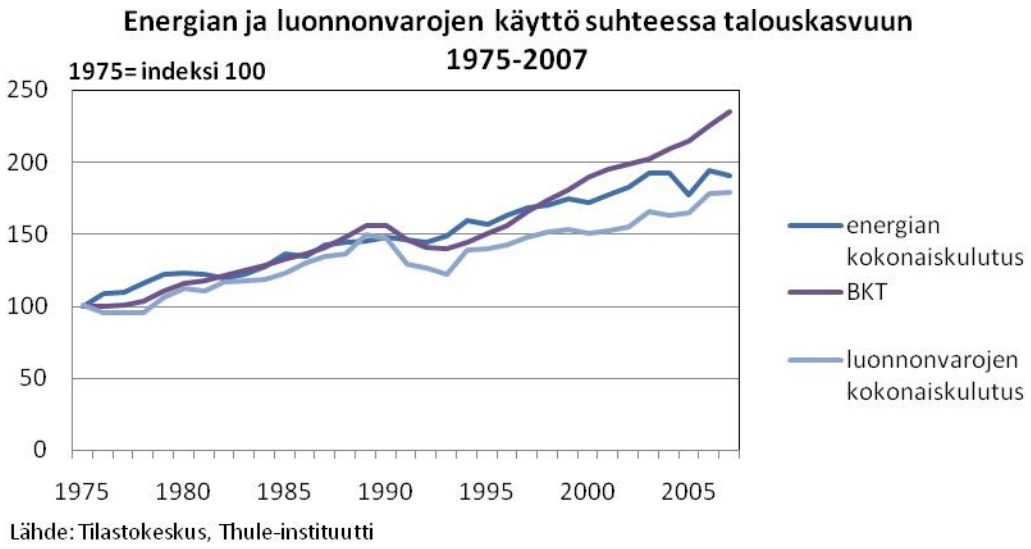

Tavoite:

- *Suomen talous kasvaa samalla kun ympäristöhaitat vähenevät. Päästöjen rajoittamisen ohella kasvavaa huomiota kiinnitetään yhteiskunnan läpi kulkevien ainevirtojen synnyttämiin ympäristöhaittoihin ja kehitetään materiaalitehokkuutta niin tuotannossa kuin kulutuksessakin. Globaali ympäristövastuu korostuu, sillä Suomen teollisuuden käyttämät raaka-aineet ja Suomessa käytetyt kulutustavarat tuodaan enenevässä määrin muissa maissa ja tuotteitamme kulutetaan muissa maissa. (Strategia, sivu 63)*
- *Uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään mahdollisimman ekotehokkaasti. (Sivu 63)*

Tulkinta:

Indikaattori osoittaa, että suhteellinen irtikytkentä on havaittavissa: energian ja luonnonvarojen kokonaiskulutus kasvaa talouden kasvua hitaammin. Koska luonnonvarojen kulutus kuitenkin kasvaa, ei absoluuttinen irtikytkentä ole toistaiseksi toteutumassa. Suhteellinen irtikytkentä johtuu osittain laman seurauksena tapahtuneesta teollisuuden rakennemuutoksesta. Perinteisten raskaan ja energiavaltaisen teollisuuden rinnalle on 1990-luvulla noussut elektroniikkateollisuus, johon sisältyvät mm. tieto- ja viestintäteknologian toimialat. Elektroniikkateollisuus tuottaa suuremman taloudellisen tuloksen pienemmällä materiaali- ja energiakulutuksella kuin perinteinen raskas teollisuus.

Luonnonvarojen käyttö

Indikaattori Luonnonvarojen kokonaiskäyttö mittaa talouden käyttöönottamien luonnonainesten kokonaismäärää yhteismitallisesti. Kokonaiskäyttö sisältää seuraavat pääerät: 1) kotimaan luonnosta talouden jatkoprosessointiin otetut kotimaiset suorat panokset, 2) kotimaisten suorien panosten oton tai rakentamisen yhteydessä tehdyt muut luonnonainesten siirrot ja muunnot eli kotimaiset piilovirrat, 3) ulkomailta talouteen tuodut ainesmäärät eli tuonnin suorat panokset sekä 4) tuontituotteiden valmistukseen ulkomailla käytetyt, tuotteen ainesmäärään sisältymättömät suorat panokset ja piilovirrat, jotka yhdessä muodostavat tuonnin piilovirrat.

Kotimaiset ja tuonnin suorat panokset muodostavat varsinaisen talouden läpi kulkevan ainemäärän. Suorat panokset yhdessä kotimaisten piilovirtojen kanssa antavat kotimaan ympäristökuormituksen pohjana olevan ainemäärän. Tuonnin piilovirrat osoittavat Suomen talouden ainevirtaan liittyvän globaalin lisäselkärepun. Luonnonaineksien suorat panokset jaottuvat viiteen pääryhmään: kasvit ja luonnoneläimet, puu, mineraalit, rakentamisen maa-ainekset ja tuontijalosteet.

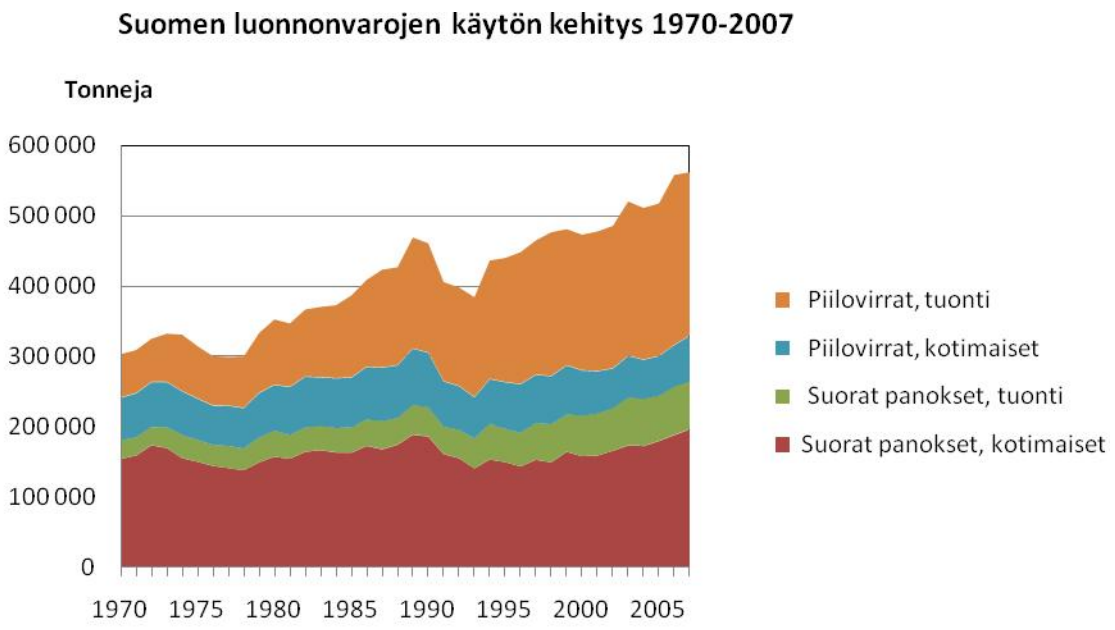

Lähde: Thule-instituutti (2009)

Tavoite:

- *Uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään mahdollisimman ekotehokkaasti. Raaka-aineiden kotimaisen käytön lisääntyminen on perusteltua, jos niiden jalostus vähentää globaalisti ympäristökuormitusta suhteessa kysyntään koko elinkaaren huomioon ottaen. (Strategia, sivu 63)*
- *Erityisesti uusiutumattomien luonnonvarojen piilovirtoihin kiinnitetään huomiota. Piilovirtojen ympäristövaikutuksia ei ole toistaiseksi tutkittu tarpeeksi, ja niitä tuleekin selvittää jatkossa. Ekotehokkaiden materiaalien käyttöön panostetaan. (Sivu 64)*
- *Uusiutuvia luonnonvaroja suositaan suhteessa uusiutumattomiin, mutta niitä käytetään vain luonnonjärjestelmien kantokyvyn sallimissa rajoissa. (Sivu 64)*

Tulkinta:

Luonnon kantokyvyn säilymiseen ja oikeudenmukaisuusoletuksiin perustuen on esitetty tavoitetasoja, joiden mukaan luonnonvarojen käyttöä tulisi vähentää merkittävästi, neljännekseen tai jopa kymmenesosaan nykyiseen verrattuna tuotantoyksikköä kohden.

Suomen luonnonvarojen kokonaiskäyttö on nykyisin noin 560 miljoonaa tonnia, joista suorien panosten osuus on noin puolet. Tuonnin piilovirrat on pitkään ollut eniten kasvava ryhmä, mutta nyt parin viimeisen vuoden aikana pieni lasku oli havaittavissa. Suunta kääntyi kuitenkin pian nousuun, ja vuonna 2007 oli kokonaiskäyttö suurinta, noin 562 miljoonaa tonnia. Uusiutuvien luonnonvarojen lisäämistä suhteessa uusiutumattomiin ei ole havaittavissa. Luonnonvarojen kokonaiskäytöstä noin 15% tulee uusiutuvista lähteistä ja trendi on ollut melko tasainen tilaston alusta pitäen.

Vuonna 2008 alkaneen taloustaantuman myötä tulee tuonnin ja suorien panosten kokonaismäärät laskemaan kuten 90-luvun laman aikana. Sen jälkeinen luonnonvarojen käytön suunta riippuu osittain taantuman vaikutuksista markkinoihin ja tuotantokuvioihin.

Palvelusuoritteiden osuus kotitalouksien kulutusmenoista

Palvelujen kulutusta tavaroiden sijaan pidetään ympäristöystävällisempänä vaihtoehtona. Ympäristövaikutukset riippuvat kuitenkin palvelujen tuotantotavasta. Jos esim. käytetään tarvikkeiden lainaus- ja vuokrauspalvelua ostamisen sijaan, vähennetään ympäristökuormitusta. Indikaattori Palvelusuoritteiden osuus kulutusmenoista kertoo suomalaisten kulutuksesta. Kestämättömät kulutustottumukset ovat yhä suuremmassa määrin useiden ympäristöhaittojen taustalla. Väestön ympäristötietoisuus on lisääntynyt ja asenneilmasto on muuttunut ympäristömyönteisemmäksi – muutos ei kuitenkaan ole riittävästi välittynyt kulutustottumuksiin. Kulutuksen materiaali-intensiivisyydestä pitäisi siirtyä kohti ympäristöä vähän kuormittavien palvelujen käyttöä.

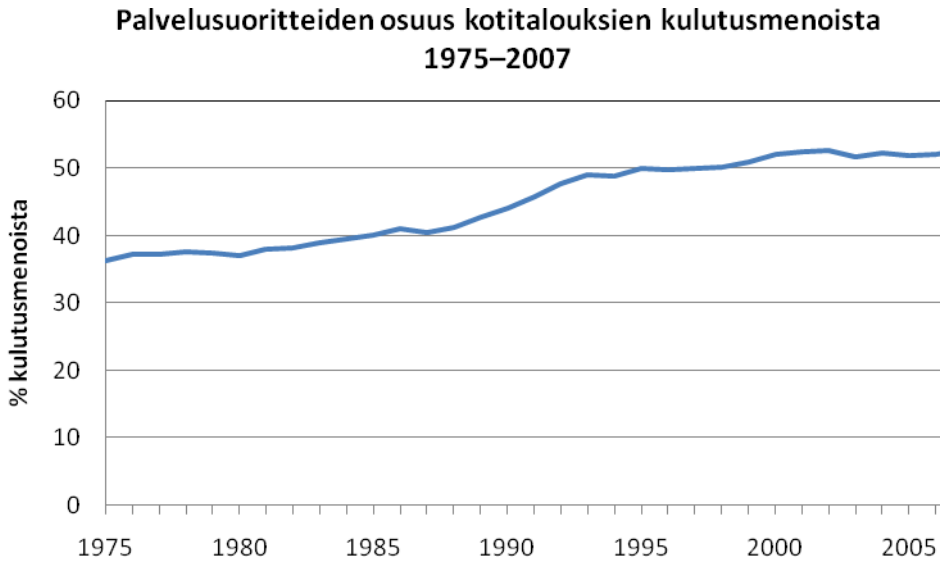

Lähde: Tilastokeskus

Tavoite:

- *Materiaali-intensiivisestä kulutuksesta siirrytään kohti palvelujen käyttöä, esim. korjaamista, huoltoa, vuokraamista ja kulttuuripalveluja. Etsitään uusia keinoja, joiden avulla yritykset ja kuluttajat voisivat yhdessä kehittää uusia ympäristöä säästäviä palveluja ja vaikuttaa tuotteiden ympäristöominaisuuksiin. (Strategia, sivu 67)*

Tulkinta:

Palvelujen osuus näyttäisi kasvaneen voimakkaasti vuoteen 1995 asti, minkä jälkeen kasvu on ollut hitaampaa ja tasaantunut 2000–luvulla. Kulutusmenojen suuntautuminen palveluihin ei välttämättä kerro kulutuksen ympäristöystävällisyydestä. Nykykäsityksen mukaan myös palveluilla voi olla merkittäviä haitallisia ilmasto- ja ympäristövaikutuksia. Tällä hetkellä indikaattorissa on mukana kaikki palvelut, joista osa saattaa kuormittaa ympäristöä runsaastikin. Indikaattori osoittaa kuitenkin suomalaisten jatkuvaa kykyä kuluttaa palveluihin, sekä sen, että kulutus on hiljalleen siirtymässä kulutustavarasta palvelujen suuntaan.

Ihmisen aiheuttama ravinnekuormitus Itämereen

Itämeri on ekologisesti hyvin herkkä. Viime vuosikymmeninä Itämeressä on tapahtunut muutoksia, jotka ovat huonontaneet rannikkovesien ja rantaluonnon tilaa. Indikaattori Ravinnekuormitus Itämereen kuvaa ihmisen toiminnasta aiheutuvien eri kuormituslähteiden osuutta Itämeren rehevöitymisessä. Merkittävimmät rehevöitymistä aiheuttavat ravinteet ovat typpi ja fosfori. Rehevöityminen on yksi Itämeren suurimpia ongelmia, sen seurauksena leväkukinnat yleistyvät ja vesi samenee. Pohjalle vajonneiden levien hajottaminen kuluttaa happea, ja seurauksena voi olla happikato. Hapettomissa oloissa pohjasta vapautuu ravinteita veteen (ns. sisäinen kuormitus), mikä kiihdyttää rehevöitymistä entisestään. Rehevöitymisen seurauksena kalojen kokonaismäärä yleensä kasvaa, mutta lajisto yksipuolistuu.

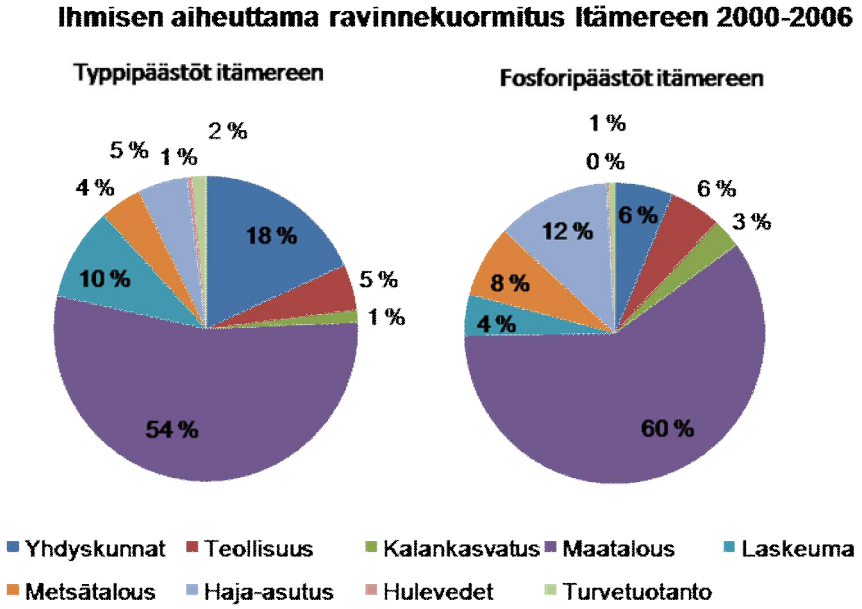

Lähde: Suomen ympäristökeskus

Tavoite:

- *Olemassa olevia Itämeren suojeluohjelmia ja strategioita konkretisoidaan ja toimeenpannaan ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti haitallisen kehityksen kääntämiseksi myönteiseen suuntaan. Kautta 2007–2013 koskevassa maatalouden ympäristötukiohjelmassa etsitään entistä tehokkaampia keinoja maatalouden ravinnekuormituksen hillitsemiseksi. (Strategia, sivu 68)*
- *Suomi toimii edelleen aloitteellisesti muiden Itämeren alueen maiden ja Euroopan unionin kanssa ravinnepäästöjen ja merikuljetusten riskien vähentämiseksi. (Sivu 68)*

Tulkinta:

Suomen osuus Itämeren ravinnekuormasta on vajaat 4 600 tonnia fosforia, ja 50 000 tonnia typpeä vuodessa. Se oli reilut 10 prosenttia Itämeren kokonaiskuormituksesta 2001–2006 vuosien keskiarvona laskettuna (HELCOM Baltic Sea Proceedings 115b, 2009). Vaikka Suomen osuus koko Itämeren fosfori- ja typpikuormituksesta onkin pieni, se on vaikutusalueellaan rannikolla ja sisäsaaristossa merkittävä rehevöitymisen syy. Myönteinen trendi on havaittavissa viime kauden keskiarvoon verraten, eli typen ja fosforin kokonaispäästöt ovat pienentyneet. Itämeren rehevöitymiskehityksessä ei ole tapahtunut käännettä parempaan. Maatalous on merkittävin yksittäinen Itämereen kulkeutuvan ravinnekuormituksen lähde. Maatalouden merkittävyyttä kuormittajana korostaa se, että pistemäisten kuormituslähteiden, kuten teollisuuden ja kalankasvatuksen osuus päästöistä on pienentynyt. Fosforin poisto yhdyskuntajätevesistä on Suomessa tehokasta: vain pieni osa fosforikuormasta on sieltä peräisin.

Alueellinen väestönmuutos

Suomessa on pyritty sosiaaliseen ja alueelliseen tasapainoon ja turvaamaan yhtäläiset elinolot ja palvelut. Suomen väestö keskittyy suuriin taajamiin ja maaseudun väestö vähenee. Indikaattori Alueellinen väestönmuutos kuvaa väestön määrän kehitystä eri alueilla. Tässä päivityksessä alkuperäinen Tilastokeskuksen indikaattori on korvattu uudella indikaattorilla. Se perustuu yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän (YKR) tietoihin. Alueet on indikaattorissa jaettu kuuteen luokkaan: harvaan haja-asutukseen, pienkyliin, kyliin sekä kolmeen erikokoiseen taajamaluokkaan. Suurimpaan taajamaluokkaan on valittu suurimmat keskustaajamat, joissa oli vuonna 2005 yli 100 000 asukasta. Nämä olivat Helsingin, Tampereen, Turun, Oulun, Lahden ja Jyväskylän kaupunkiseutujen keskustaajamat.

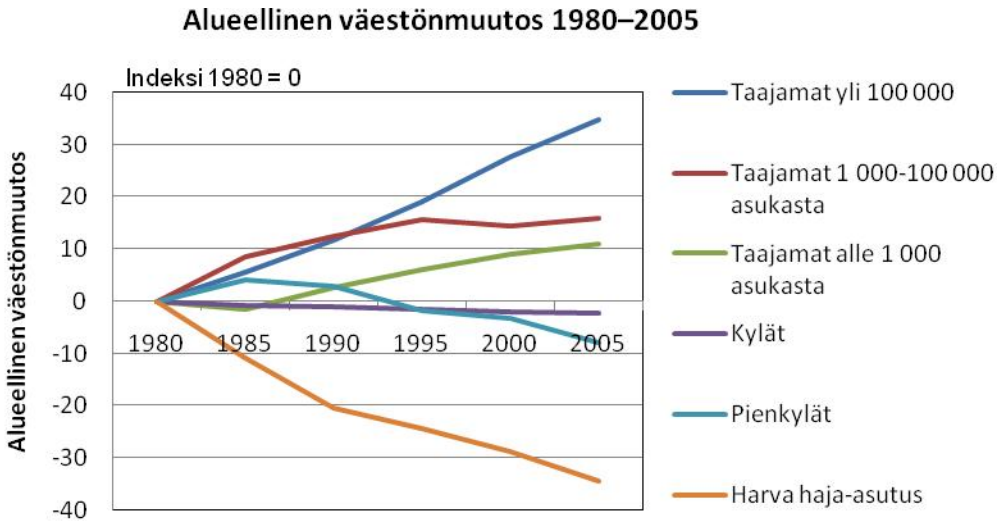

Lähde: SYKE/YKR

Tavoite:

- *Aluerakenteen kehittämisessä lähtökohtana ovat Suomen alue-, seutu- ja yhdyskuntakehityksen voimavarojen tasapainoinen kehittäminen. Suomen tavoitteena on monikeskuksisuus, eli vahvan, yhtenäisen ja työnjaossa toimivan kaupunkiverkoston vahvistaminen siten, että eri keskukset ja alueet tukevat toisiaan. (Strategia, sivu 73)*

Tulkinta:

Suomen väestön alueellisessa jakautumisessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosikymmeninä. Väestö keskittyy kaupunkiseuduille ja niiden lähialueille ja maaseudulla väestö on vähentynyt. Voimakkaimmin ovat kasvaneet suurimpien kaupunkiseutujen keskustaajamat. Taajamien väestömäärän kasvu johtuu muuttoliikkeestä, luonnollisesta väestönkasvusta ja siitä, että valmiiksi olemassa oleva asutus sulautuu laajeneviin taajamiin. Eniten väestöä on lähtenyt kylistä, pienkylistä ja haja-asutusalueilta. Kasvualueilla nuorten osuus väestöstä on suurempi ja muuttotappioalueilla väestö vanhenee. Myös tuotanto ja työllisyys ovat vahvasti keskittyneet. Tulevaisuudessa kilpailu yrityksistä ja osaajista kiristyy myös Suomen sisällä ja yritykset keskittyvät osaavan työvoiman ja muiden sijainnista johtuvien etujen vuoksi suurimmille kaupunkiseuduille. Keskittyminen näkyy myös kunnallistaloudessa. Indikaattorin avulla ei ole mahdollista arvioida kestävän kehityksen näkökulmasta keskittymisen kokonaishyötyjä tai -haittoja.

Etäisyys kotoa palveluihin

Indikaattori Etäisyys kotoa palveluihin kuvaa peruspalvelujen saavutettavuutta. Alkuperäinen Tilastokeskuksen tuottamiin tietoihin perustuva indikaattori on korvattu tässä päivityksessä Valtionvarainministeriön vastaavalla aineistolla. Koulun, terveyskeskuksen, päivittäistavarakauppojen ja muiden tärkeiden palvelujen tulisi sijaita mahdollisimman lähellä kotia. Saavutettavuuteen vaikuttaa myös kulkuyhteyksien vaivattomuus ja turvallisuus. Yhdyskuntarakenne vaikuttaa keskeisesti palvelujen saavutettavuuteen. Tiivis yhdyskuntarakenne on myös taloudellinen, se vähentää liikennettä, säästää energiaa ja taajamien ulkopuolisia luontoalueita. Joukkoliikenteen ja palveluiden kannattavuus edellyttää suhteellisen tiivistä yhdyskuntarakennetta. Yhdyskuntarakenteen kehittämisessä tulee ottaa huomioon eri asukasryhmien tarpeet. Lapsiperheet ja vanhusväestö ovat palvelujen saavutettavuuden näkökulmasta erityisen tärkeitä ryhmiä.

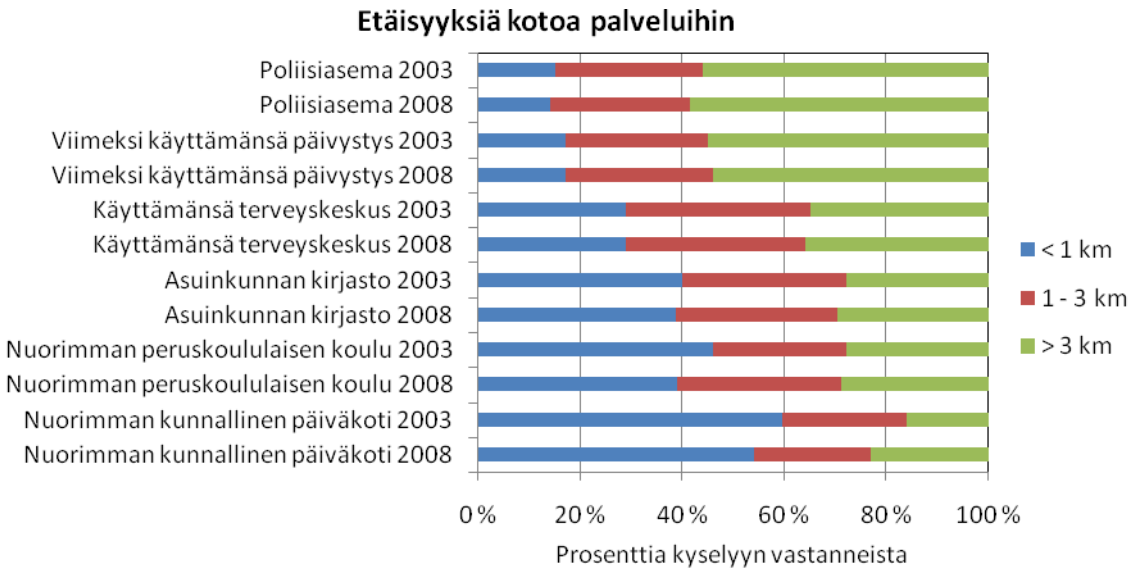

Lähde: Valtionvarainministeriö, Julkisten palvelujen laatubarometri 2008

Tavoite:

- *Tavoitteena ovat toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti eheät yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö. Yhdyskuntarakenteen hajautumisen ja liikennetarpeiden minimointi sekä liikenteestä aiheutuvien haittojen vähentäminen ovat tarpeen mm. ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. (Strategia, sivu 76)*
- *Asumistarpeiden muuttuessa ja vaatimustason noustessa on pystyttävä tarjoamaan mahdollisuuksia erilaistuviin henkilökohtaisiin valintoihin ja varmistettava, että houkuttelevimmat valinnat ovat kestävän kehityksen periaatteiden mukaisia. (Sivu 77)*
- *Päivittäistavaroiden saatavuus pyritään turvaamaan kaupunkien ja maaseudun eri alueilla siten, että samalla pyritään vähentämään autoriippuvuutta. (Sivu 80)*

Tulkinta:

Monien palveluiden osalta palvelujen läheisyydessä (alle 1 km etäisyydellä) asuvien kansalaisten osuus on pienentynyt. Samanaikaisesti palveluista kauempana asuvien määrä on kasvanut. Päivittäistavarakauppoja ei tässä tutkimuksessa ole tarkasteltu. Kehitys, jossa asuinalueiden ulkopuolelle sijoittuvien kaupan suuryksiköiden osuus kasvaa ja lähikaupat vähenevät, lisää etäisyyksiä kauppapalveluihin. Etäisyyksiin vaikuttavat alue- ja yhdyskuntarakenteen kehitys sekä palvelujen sijainnin muutokset. Myös palvelujen käyttötottumukset muuttuvat. Toiset palvelut halutaan saada lähipalveluina ja toiset voivat sijaita kauempana ilman, että siitä aiheutuu haittaa. Esimerkiksi Internetin kautta saavutettavat palvelut vähentävät tarvetta tiettyjen palvelujen läheiselle sijainnille.

Huoltosuhde maakunnittain

Indikaattori Huoltosuhde maakunnittain kuvaa taloudellista huoltosuhdetta maan eri osissa. Taloudellinen huoltosuhde tarkoittaa työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien väestöryhmien, kuten lasten, koululaisten, opiskelijoiden, toimeentulotuella elävien ja eläkeläisten, suhdetta työllisiin. Huoltosuhteelle on ominaista, että se nousee työllisyystilanteen heikentyessä ja vastaavasti laskee työllisyyden parantuessa. Suuri indeksiluku kuvaa huonoa huoltosuhdetta erityisesti julkisten palveluiden rahoittamisen näkökulmasta. Työttömyysasteen noustessa huoltosuhde kasvaa. Väestön ikääntymisen ja eläkeläisten määrän kasvun seurauksena huoltosuhde pysyy korkealla tasolla tulevaisuudessa.

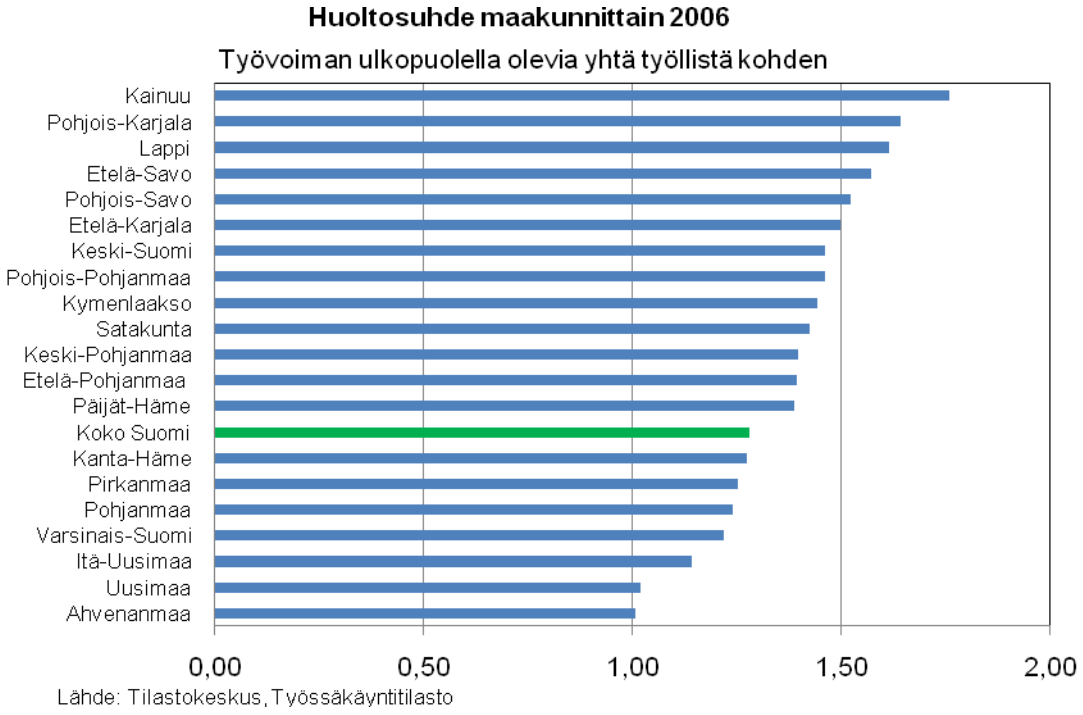

Tavoite:

- *Alueellista kehitystä tasapainotetaan kansallisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan keinoin. Kehityspanoksia suunnataan alueiden omista vahvuuksista ja lähtökohdista käsin tapahtuvaan kehittämiseen. (Strategia, sivu 18)*
- *Kehitykseltään heikoimpia alueita tuetaan vahvistamalla niiden osaamisperustaa ja parantamalla etenkin pk-yritysten toimintaedellytyksiä. Myös etätyön lisäämiseksi tarvitaan pitkäjänteisiä toimia. (Sivu 18)*
- *Lisäämällä maaseudun elinvoimaisuutta voidaan lieventää väestön ikärakenteen muutoksen aiheuttamia haittoja ja asutuksen keskittyvää suuntausta. (Sivu 78)*

Tulkinta:

Taloudellinen huoltosuhde on raskain muuttotappioalueilla ja korkean työttömyyden alueilla. Vuonna 2006 koko maan huoltosuhde oli 1,28 henkilöä yhtä työssäkäyvää kohti. Alueellisissa eroissa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Raskain huoltosuhde on Kainuussa, 1,78 henkilöä yhtä työssäkäyvää kohti. Edullisin huoltosuhde on Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla, jossa se on lähellä yhtä. Väestönmuutos, työrakenteiden muutos ja globalisaation vaikutukset syventävät alueellisia eroja entisestään. Työssäkäyvien osuuden nostaminen on keskeisessä asemassa huoltosuhteen nousun pysäyttämisessä.

Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin

Suomessa kunnilla on hyvin keskeinen rooli peruspalvelujen järjestämisessä. Merkittävä osa kuntien toiminnasta on julkisten palvelujen järjestämistä ja tuottamista. Muuttotappioalueilla peruspalvelujen tarvitsijoista yhä suurempi osa on ikääntyneitä, mikä lisää lähipalveluiden, terveydenhoidon ja julkisten liikennepalvelujen tarvetta. Muuttotappiokuntien verotulot vähenevät ja yhdessä väestön ikääntymisen kanssa se aiheuttaa kunnille suuria vaikeuksia järjestää tarvittavat peruspalvelut. Kasvukeskuksissa puolestaan riittävien päivähoito- ja koulupalvelujen järjestäminen on haasteellista. Indikaattori Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin perustuu KuntaSuomi 2004 -tutkimusohjelmaan, joka oli Kuntaliiton, yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteinen tutkimuskokonaisuus. Vastaava tutkimus toteutettiin vuonna 2008 nimellä Kuntatutkimus 2008. Sen perustulosten raportointi valmistuu 2009 loppuun mennessä. Tämä teksti perustuu vielä vuoden 2004 tuloksiin.

Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin kuntakokoluokittain tarkasteltuna vuosina 1996, 2000, 2004

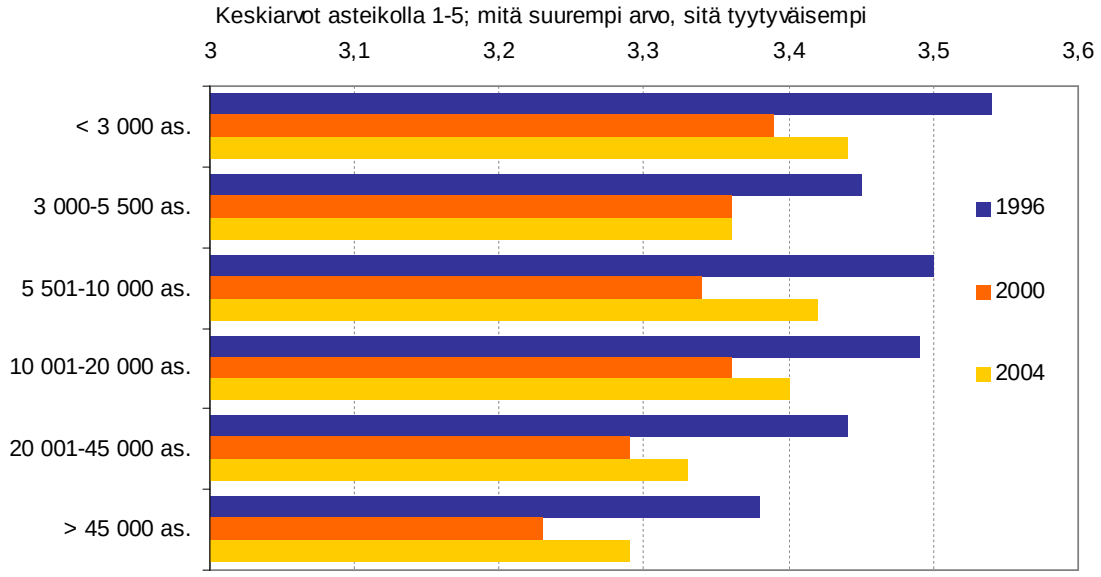

Lähde: Kuntaliitto, KuntaSuomi 2004-kysely

Tavoite:

- *Julkisen sektorin vastuu alueellisen ja tasa-arvoisen hyvinvoinnin toteutumisen kannalta on keskeinen. Julkisten palveluiden saatavuuden turvaamiseksi luodaan kansallinen kuntapolitiikka, jossa huolehditaan kuntatalouden tasapainoisesta kehittymisestä ja tasataan kuntien keskinäisiä eroja tavoitteena julkisten palveluiden hyvä ja tasa-arvoinen saatavuus koko maassa. (Strategia, sivu 80)*
- *Kansallisella yhdyskuntapolitiikalla ehkäistään kaupunkiseutujen sosiaalista eriytymistä. Maaseudulla paikallisten olosuhteiden ja ratkaisumallien merkitys hyvinvointipalvelujen tuottamisessa korostuu. (Sivu 80)*

Tulkinta:

Kuntalaisten yleinen tyytyväisyys kuntapalveluihin parantui hieman vuodesta 2000 vuoteen 2004. Tyytyväisyys on kuitenkin selvästi alhaisemmalla tasolla kuin vuonna 1996. Vuonna 2004 palvelutyytyväisyys on edellisten tutkimusvuosien tapaan suurinta pienissä, alle 3 000 asukkaan kunnissa ja alhaisinta suurimmissa, yli 45 000 asukkaan kunnissa. Kuntakeskuksessa tai kantakaupungissa asuvat kuntalaiset ovat edelleen tyytyväisempiä kunnallisiin palveluihin kuin haja-asutusalueilla sekä erityisesti esikaupungeissa, lähiöissä tai keskustan reunaalueilla asuvat. Vastaajat ovat olleet kaikkina kolmena tutkimusvuonna selvästi tyytyväisimpiä sivistys- ja kulttuuritoimeen ja tyytymättömimpiä sosiaalitoimeen. Vuodesta 2000 vuoteen 2004 tyytyväisyys palveluihin on kasvanut kaikilla palvelusektoreilla, eniten kuitenkin sivistys-

toimessa. Vuoden 1996 korkeaan tyytyväisyyteen on eniten eroa terveydenhuollossa ja vähiten teknisissä palveluissa.

Joukko- ja henkilöautoliikenne

Väestön keskittyminen kaupunkikeskuksiin edellyttää liikennepalvelujen asianmukaista järjestämistä ja ylläpitoa. Indikaattori Joukko- ja henkilöautoliikenne kuvaa yksityisautoilun ja joukkoliikenteen käyttöä. Lisääntyvä tieliikenne aiheuttaa ympäristöhaittojen lisäksi myös terveys- ja turvallisuusongelmia. Henkilöautoliikenteen suuri määrä kertoo osittain asenteista ja elintason noususta, mutta myös asuntojen, työpaikkojen ja palvelujen välisten etäisyyksien kasvusta. Yhdyskuntarakenteen hajautuessa eri toiminnot sijoittuvat kauaksi toisistaan. Kaupunkien täydennysrakentamisessa pitäisikin huomioida joukkoliikenteen edellytysten turvaaminen. Kasvavien kaupunkiseutujen liikennejärjestelmän toimivuus edellyttää vahvaa joukkoliikennettä. Henkilöautoliikenteen kasvun rajoittamisen puolesta puhuvat myös ilmasto- ja energiapoliittiset tavoitteet.

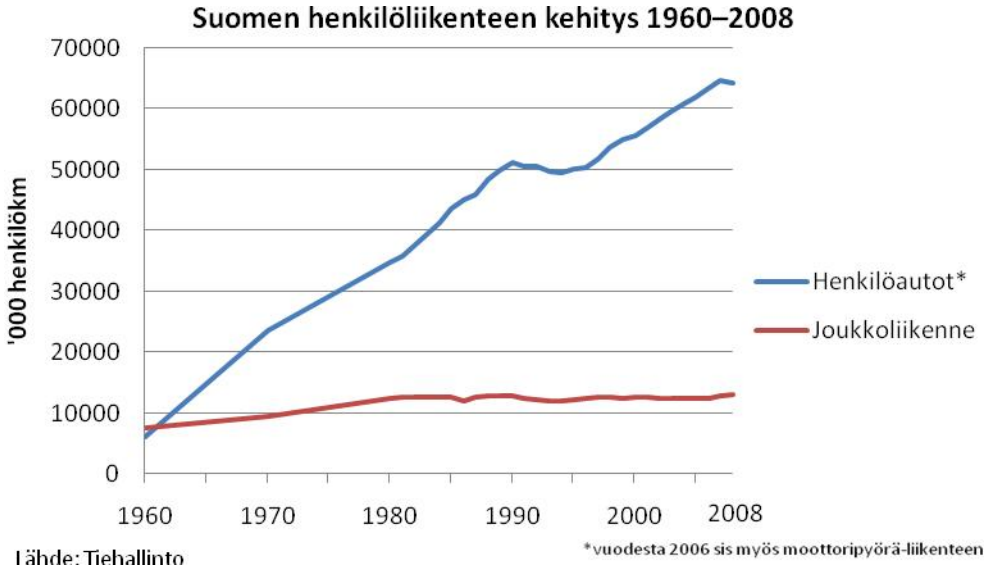

Tavoitteet:

- *Liikenteen kasvun hillitseminen edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa liikenteen kysyntään vaikutetaan aktiivisesti perinteisten liikennepoliittisten keinojen lisäksi taloudellisella ja tiedollisella ohjauksella, maankäytön suunnittelulla sekä arvioimalla muiden yhteiskuntapoliittisten päätösten, erityisesti talous-, vero-, alue-, elinkeino- ja asuntopolitiikan vaikutusta liikenteen kysyntään.(Strategia, sivu 82)*
- *Autoriippuvuuden ehkäisy ja henkilöautoilun kasvun pysäyttäminen nostetaan liikennesuunnittelun tavoitteeksi. (sivu 82)*
- *Joukkoliikenteen, pyöräilyn ja kävelyn asemaa suhteessa henkilöautoliikenteeseen parannetaan. (Sivu 82)*

Tulkinta:

Henkilöautojen liikennesuorite on kasvanut 25 vuodessa noin 35 miljoonasta kilometristä melkein 65 miljoonaan kilometriin. Samassa ajassa on henkilöautojen määrä kasvanut noin 1,2 miljoonasta yli 2,5 miljoonaan. Autoistumiseen on vaikuttanut varallisuuden lisääntyminen, mutta myös elämäntapa on muuttunut yksityisautoilua suosivaksi. Henkilöautoliikenteen kasvuun vaikuttaa työmatkaliikenteen ja palvelujen käyttöön liittyvän liikkumisen lisäksi myös lisääntynyt vapaa-ajan liikkuminen. Joukkoliikenteen osuus kaikesta liikkumisesta on vähentynyt. Yksityisautoilua suosivan elämäntavan ohella vähentymiseen vaikuttaa se, että joukkoliikenteen palvelutaso on monin paikoin heikentynyt ja samanaikaisesti lippujen hinnat ovat nousseet.

Elinajanodote syntymähetkellä

Indikaattori Elinajanodote kuvaa syntymähetkellä jäljellä olevaa elinaikaa. Elinajanodote on keskeinen maan elintasoa ja väestön terveyttä kuvaava tunnusluku. Globaalissa vertailussa pitkä elinajanodote kertoo mm. maan kehittyneestä terveydenhuollosta, taloudellisesta ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Keskimääräistä elinikää on onnistuttu pidentämään. Jatkossa tulisi entistä paremmin turvata edellytykset sille, että kaikissa elämänvaiheissa on mahdollista elää hyvää ja täysipainoista elämää. Suurin haaste on parantaa kansalaisten hyvinvointia ja elämänlaatua myös myöhemmällä iällä sekä kannustaa heitä osallistumaan aktiivisesti yhteiskunnan sosiaaliseen, poliittiseen ja taloudelliseen elämään.

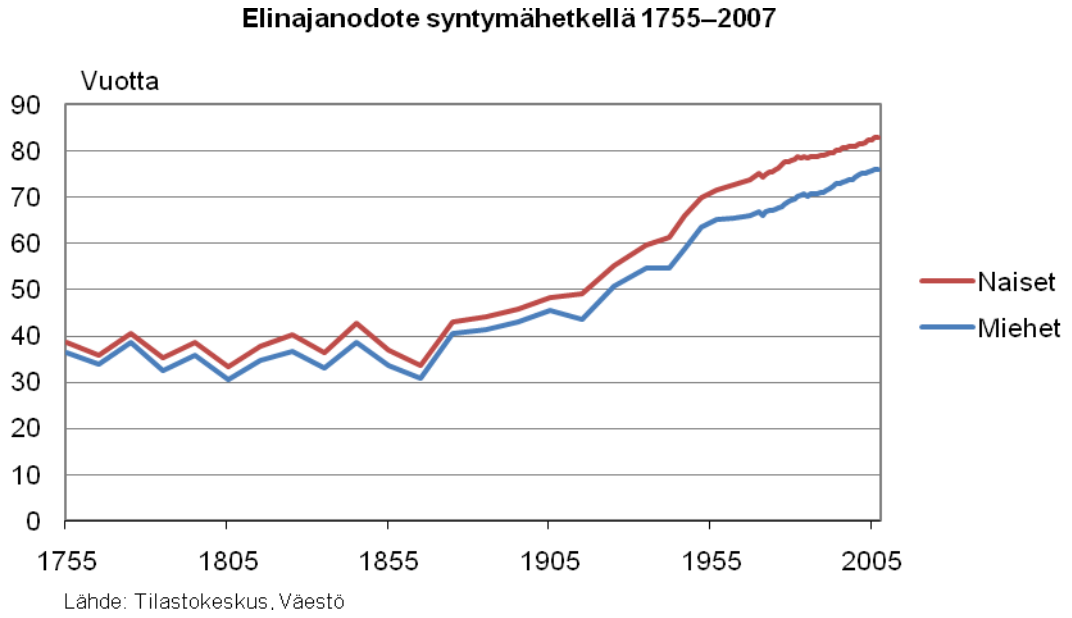

Tavoite:

- *Aktiivisen ikääntyvän väestön toimintamahdollisuuksia yhteiskunnan eri alueilla, kuten työelämässä, vapaaehtois- ja järjestötyössä, omaishoidossa, koulutuksessa ja kokemuksen siirrossa tuetaan. Asuntojen ja elinympäristöjen esteettömyydellä mahdollistetaan kotona asuminen kunnon heiketessäkin. Toimivat julkiset ja yksityiset palvelut ehkäisevät osaltaan ongelmia ja tukevat toimintakykyä ja omatoimisuutta. (Strategia, sivu 91)*

Tulkinta:

Suomalaisten elinajanodote on noussut melko tasaisesti viime vuosikymmeninä. Todennäköisesti sekä miesten että naisten odotetun eliniän kasvu jatkuu edelleen. Vuonna 2007 suomalaisten miesten elinajanodote syntymähetkellä oli 75,8 vuotta ja naisten 82,9 vuotta.

Miesten ja naisten välinen ero elinajanodotteessa on Suomessa suurempi kuin useimmissa läntisen Euroopan maissa. Sukupuolten välinen suhteellinen kuolleisuusero on suurimmillaan 20–29 vuoden iässä, jolloin miesten kuolleisuus on yli kolminkertainen naisiin verrattuna. Nuorten miesten suuri kuolleisuus johtuu ennen kaikkea tapaturmista ja väkivaltaisista kuolemista. Päihteet myötävaikuttavat monesti näihin kuolemantapauksiin.

Pitkittynyt työttömyys ja muut sosiaalista syrjäytymistä aiheuttavat tekijät sekä muut terveyden kannalta epäedulliset muutokset vaikuttavat negatiivisesti elinajanodotteeseen. Esimerkiksi alkoholin kulutuksessa tapahtuvat muutokset näkyvät kuolinsyissä ja elinajanodotteessa. Sosioekonomiset erot elinajanodotteessa ovat kasvaneet.

Eläkkeellesiirtymisiän odote 25-vuotiaille

Indikaattori Eläkkeellesiirtymisiän odote kuvaa eläkkeelle siirtymisen iässä tapahtuvaa kehitystä. Eläkkeellesiirtymisiän odote lasketaan 25-vuotiaalle, joten se kuvaa koko työeläkevakuutettua väestöä, joka on jo pääosin mukana työelämässä. Odote kertoo hyvin eläkkeelle siirtymisen iässä tapahtuvasta kehityksestä, koska siihen ei vaikuta väestön ikärakenne.

Eläkkeellesiirtymisiän nostamisessa on kysymys sosiaalisten ja taloudellisten näkökohtien yhteensovittamisesta. Mikäli työllisyys kehittyy suotuisasti ja työmarkkinat työllistävät ikääntyneitä ja pitävät työllisenä nykyistä pitempään, taloudellinen hyvinvointi lisääntyy ja turvaa paremman elintason eri väestöryhmille.

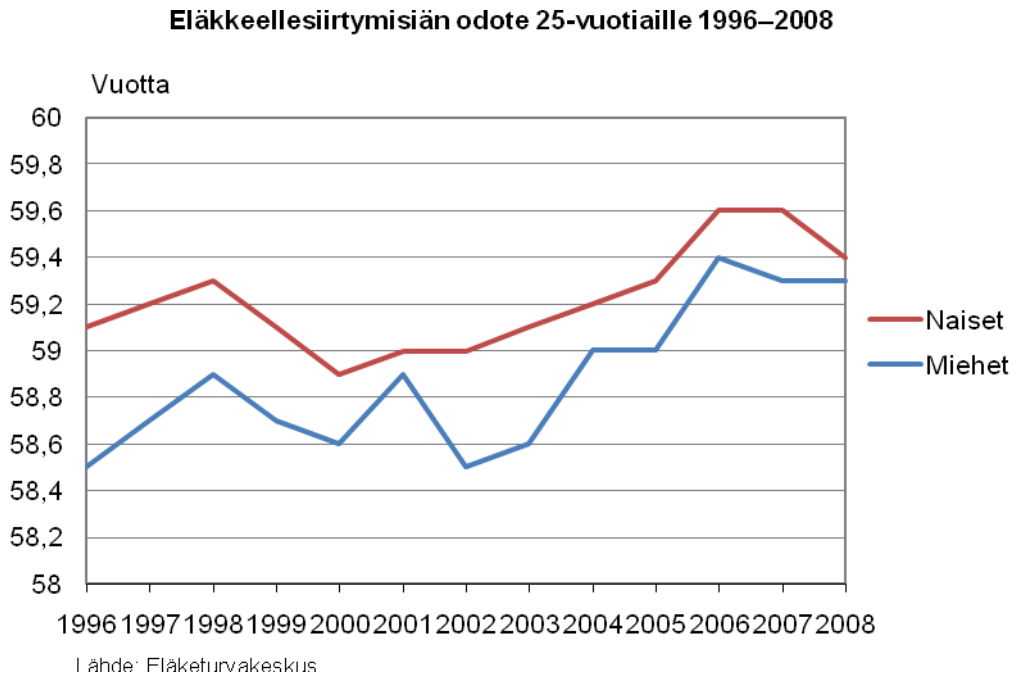

Tavoite:

- *Julkisen sektorin rahoitus lepää viime kädessä sen varassa, että riittävän suuri väestön osa käy työssä. (Strategia, sivu 108)*
- *Hyvinvointiyhteiskunnan kestävä perusta edellyttää 75 prosentin työllisyysastetta. (Sivu 108)*

Tulkinta:

Suomessa eläkkeellesiirtymisiän odote vuonna 2008 oli naisille 59,4 vuotta ja miehille 59,3 vuotta. Sukupuolten välinen ero on pienentynyt. Eläkkeellesiirtymisiän odote nousi loivasti 1996 jälkeen. Parin viime vuoden aikana eläkkeellesiirtymisikä ei ole noussut, ja taloustaantuma voi katkaista 2000-luvulla tapahtuneen myönteisen kehityksen.

Työeläkkeisiin tehtiin vuoden 2005 alussa mittava uudistus. Sen pitkän aikavälin tavoitteena oli myöhentää eläkkeelle siirtymistä 2–3 vuodella ja sopeuttaa eläkejärjestelmä keskimääräisen elinajan kasvuun. Uudistuksen arvioidaan nostavan eläkkeellesiirtymisikää vuodesta 2002 vuoteen 2011 mennessä 0,7 vuodella ja vuoteen 2015 mennessä 1,2 vuodella. Uudistuksessa esiteltiin monia eläkeiän nostamiseen tähtääviä toimenpiteitä, kuten kannustinkarttuma 63–68-vuotiaille ja työttömyyseläkkeen lakkauttaminen. Joustavan vanhuuseläkeiän vuoksi on mahdollista siirtyä vähentämättömälle vanhuuseläkkeelle aiempaa nuorempana. Toisaalta karttuma kannustaa jatkamaan työssä yli 65 vuoden iän.

Ammattitaudit ja tapaturmat

Ammattitaudit ja työhön liittyvät sairaudet ovat suurelta osin ehkäistävissä. Niiden ehkäisy on sekä terveyden ja työkyvyn että talouden kannalta kannattavaa. Ammattitautien tehokas ennaltaehkäisy edellyttää työssä ja työympäristössä esiintyvien vaara- ja haittatekijöiden poistamista tai saattamista sellaiselle tasolle, joka ei aiheuta sairastumisriskiä.

Työpaikkatapaturmiksi luetaan työpaikalla sattuneet henkilövahingot. Työpaikalla sattuvan tapaturman taustalla on usein puutteita ja häiriöitä organisaation toimintatavoissa ja työympäristössä.

Työturvallisuuden varmistaminen vaatii toimintaa useilla tasoilla: teknisessä turvallisuudessa, työympäristön turvallisuudessa, työtavoissa, perehdyttämisessä, johtamisessa ja organisaation turvallisuuskulttuurin kehittämisessä. Suomessa on Euroopan huipputasoa oleva työterveyslainsäädäntö. Indikaattori Ammattitaudit ja tapaturmat työpaikalla kertoo Suomessa tapahtuvien työpaikkatapaturmien ja uusien ammattitautitapausten lukumäärän vuosittain.

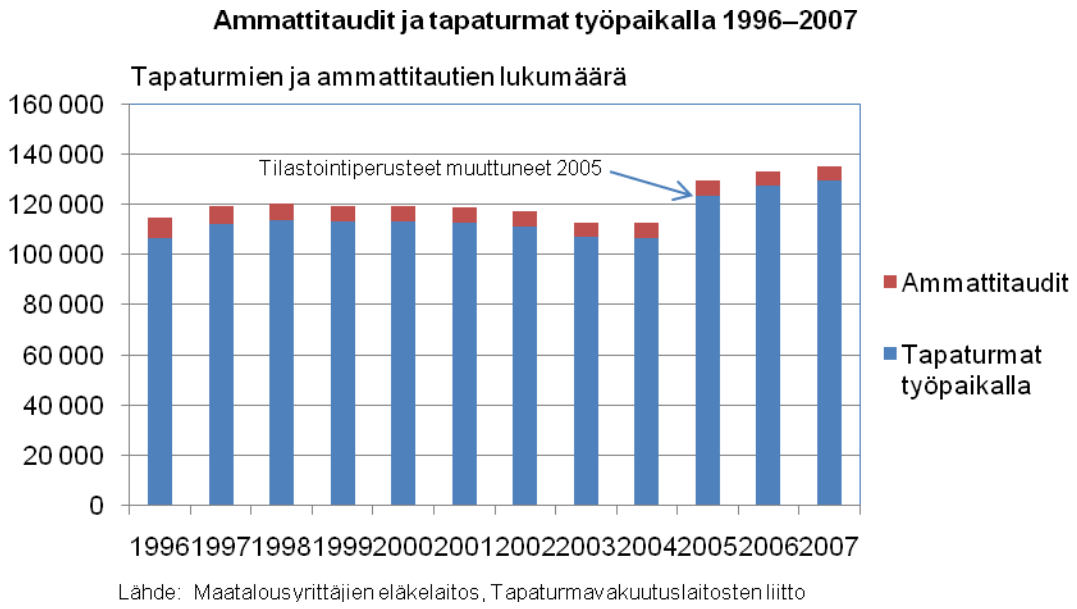

Tavoite:

- *Tavoitteena on parantaa työntekijöiden työhyvinvointia ja työssä jaksamista sekä helpottaa työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Työn myönteisten piirteiden vahvistamisella, yksilön työssä kehittymisellä, urakehityksen ja innovatiivisuuden tukemisella sekä hyvällä johtamisella voidaan nykyisessä nopeasti muuttuvassa työelämässä paremmin turvata sekä yritysten menestys että työntekijöiden terveys ja hyvinvointi. (Strategia, sivu 89)*

Tulkinta:

Ammattitautien ja -tautiepäilyjen määrä on laskenut huomattavasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2007 tautien ja tautiepäilyjen määrä oli noin 5 300, kun vuonna 1996 puolivälissä luku oli vielä yli 7 700.

Työtapaturmien lukumäärämäärä on kasvanut viime vuosina. On kuitenkin tärkeää huomioida, että kun vahinkojen määrä suhteutetaan tehtyihin työtunteihin, vahinkojen määrässä ei viime vuosina ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Maatalousyrittäjien tapaturmariski on keskimäärin huomattavasti suurempi kuin muiden palkansaajien. Kuolemaan johtaneita työpaikkatapaturmia todettiin 48 vuonna 2007.

Väestönkehitys ikäryhmittäin

Suomen väestö ikääntyy ennusteiden mukaan eurooppalaista keskiarvoa voimakkaammin. Väestön ikääntyminen tarkoittaa eläkeikäisen väestön määrän nopeampaa kasvua muuhun väestöön nähden. Ikärakenteen kehitykseen vaikuttavat syntyvyyden, kuolevuuden ja muuttoliikkeen kehitys.

Pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta perustuu malliin, jossa kaikki rahoittavat ja saavat palveluita ja sosiaaliturvaa elämänkaarensa eri vaiheissa. Hyvä huolenpito lapsista on edellytys sille, että nykyisille ja tuleville vanhussukupolville on huolehtijoita. Väestön ikärakenteen muuttuessa on tärkeää huolehtia sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta ja eri-ikäisten kansalaisten hyvinvoinnista siten, että kaikkien ikäryhmien tarpeet otetaan huomioon. Väestön ikääntyessä huoltosuhde kasvaa (ks. indikaattori Huoltosuhde maakunnittain).

Muuttoliike on yksi väestön ikärakenteeseen vaikuttava tekijä. Maahanmuuton ei ainakaan lyhyellä aikavälillä yksinään oleteta ratkaisevan vähenevän syntyvyyden ja väestön ikääntymisen aiheuttamia ongelmia. Se on kuitenkin yksi tarjolla oleva mahdollisuus, jota on täydennettävä muilla ratkaisuilla. Indikaattori Väestönkehitys ikäryhmittäin kuvaa ennustettua väestön ikärakenteen muutosta vuoteen 2040 asti.

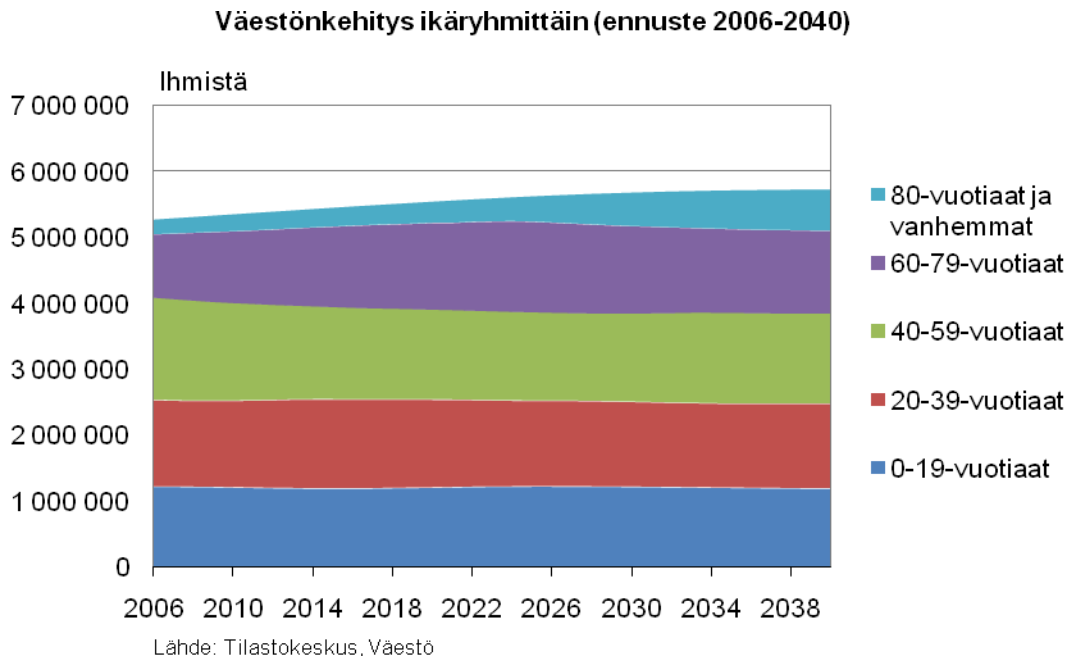

Tavoite:

- *Uusien ikäluokkien pienentyessä ja väestön ikääntyessä palvelutuotanto sopeutetaan muutokseen. (Strategia, sivu 87)*
- *Kansallisena tavoitteena tulee jatkossakin olla tulonsiirto- ja palvelujärjestelmä, jonka puitteissa huolehditaan eri ikäryhmien tarpeista sukupolvien välistä yhteenkuuluvuutta tukevasti. (Strategia, sivu 91)*

Tulkinta:

Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Suomen väestö kasvaa melko voimakkaasti vuoteen 2030 saakka, jonka jälkeen kuolleiden määrä ylittää syntyneiden määrän. Tuolloin maassamme asuisi ennusteen mukaan 5,68 miljoonaa henkeä. Tämän jälkeen nettomaahanmuuton odotetaan ylläpitävän lievää väestönkasvua. Maahanmuutossa tapahtuvilla muutoksilla on huomattavan suuri vaikutus ennusteisiin. Väestön ikärakenteen muutos on ollut käynnissä jo pitkään. Ikääntyvien osuus Suomen väestöstä kasvaa. Suuret ikäluokat ovat nyt siirtymässä eläkeikään. Toisaalta väestön odotettavissa oleva elinikä pitenee koko ajan, mikä myös lisää

ikääntyvien osuutta. Väestön ikääntyminen asettaa julkiselle taloudelle haasteita, joihin on pyritty vastaamaan mm. työuria pidentämällä.

Vaikeasti työllistettävät

Työ on yksilön hyvinvoinnin kannalta keskeinen tekijä ja sen puute yksi merkittävimmistä syrjäytymisen riskitekijöistä. Syrjäytymisellä tarkoitetaan kasautuvaa huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät mm. toimeentulo-ongelmat, pitkäaikainen ja usein toistuva työttömyys, terveyteen ja elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Päävastuu työllistämistoimista on valtion työhallinnolla, mutta vaikeasti työllistyvien tukemisessa tarvitaan useamman hallinnonalan yhtäaikaisia ja samansuuntaisia toimenpiteitä hyvän lopputuloksen aikaansaamiseksi. Vaikeasti työllistettävistä suuri osa tarvitsee myös muita kuin työvoimatoimiston palveluita. Indikaattori Vaikeasti työllistettävät kertoo pitkäaikaistyöttömien sekä työllistämistoimenpiteen jälkeen työttömäksi jääneiden ja toimenpiteeltä toiselle siirtyneiden määrän.

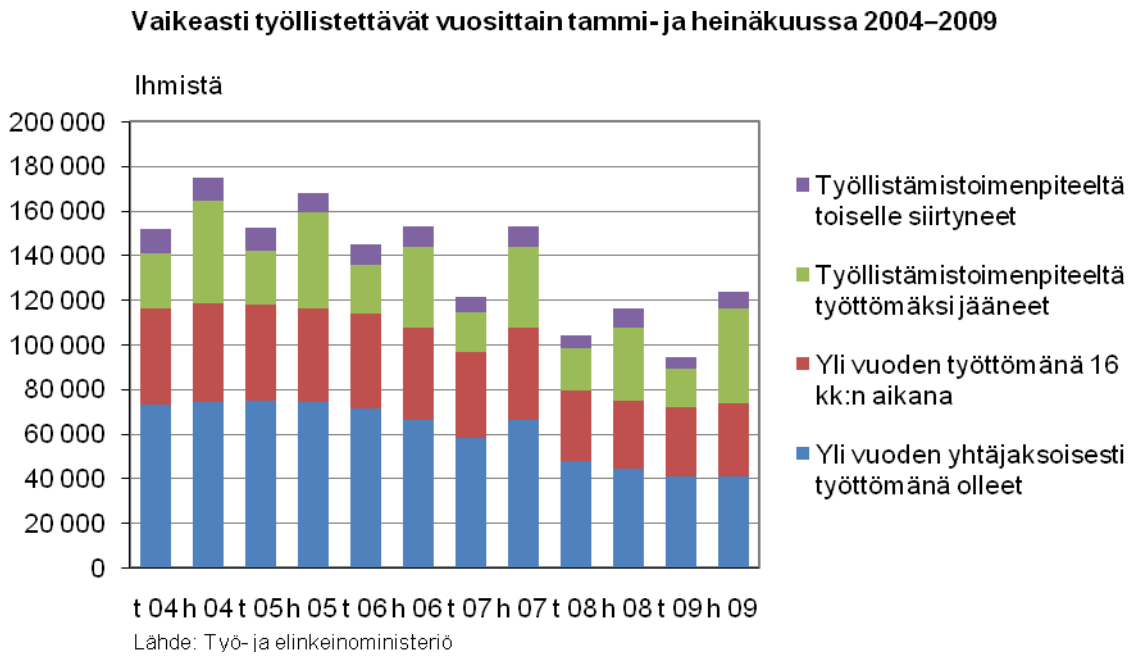

Tavoite:

- *Työmarkkinoiden rakennetta kehitetään edelleen siten, että työnantajan kannattaa tarjota työtä ja työntekijän kannatta ottaa sitä vastaan. (Strategia, sivu 20)*
- *Syrjäytymisen ennaltaehkäisy vakiinnutetaan normaalin toiminnan osaksi sosiaali-, terveys-, koulutus- ja työllisyyspolitiikoissa. Erityishuomiota kiinnitetään pitkäaikaistyöttömyyteen aktiivisen työvoimapolitiikan uudistumisen kautta. Viime kädessä tutkitaan vaikeasti vajaakuntoisten pitkäaikaistyöttömien osalta eläkeratkaisuja. (Sivu 21)*

Tulkinta:

Pitkäaikaistyöttömien määrä on viime vuosina vähentynyt ja työllistämistoimenpiteiden jälkeinen työllistyminen on lisääntynyt. Aktiivisten työllistämistoimien lisäksi talouskasvu on lisännyt työvoiman kysynnän kasvua ja vähentänyt työttömyyden pitkittymistä. Loppuvuonna 2008 iskenyt taloustaantuma on vaikuttanut vaikeasti työllistettävien tilanteeseen siten, että erityisesti työllistämistoimenpiteiltä työttömäksi jääneiden määrä on noussut. Työttömien työnhakijoiden lukumäärä laski koko 2000-luvun ajan, mutta loppuvuonna 2008 määrä kääntyi jyrkkään nousuun. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä oli vuoden 2009 heinäkuussa 211 000, mikä oli 67 000 enemmän kuin edellisen vuoden heinäkuussa.

Työllisyys- ja työttömyysluvuissa esiintyy vuosittain säännöllisenä toistuvaa kausivaihtelua. Vaihtelua aiheuttavat opintojen päättyminen joulu- ja toukokuussa ja lisäksi kesätyöt ja muut kausiluontoiset työt kuten maatalouden, rakentamisen ja matkailualan työt.

Jatko-opintoihin sijoittuminen peruskoulun jälkeen

Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen on nuoren kannalta merkittävä syrjäytymisriski. Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvien joukko ei ole yhtenäinen, eikä näin voida puhua suoraan yhdestä syrjäytyneiden joukosta. Peruskoulun jälkeistä koulutusta vaille jäävät nuoret ovat kuitenkin todellisessa syrjäytymisvaarassa. Koulutuksensa peruskoulun varaan jättävien osuus ikäluokasta on pysynyt suhteellisen korkeana viimeisten kahden vuosikymmenen ajan, sillä lähes 18 prosenttia ei edelleenkään suorita toisen asteen koulutusta. Tämä on myös yksi syy tulevaisuuden rakenteelliselle työttömyydelle. Hyvällä koulutuksella ja osaamisella on vahva kytkentä myöhemmän työllistyvyyden kanssa.

Indikaattori Jatko-opintoihin sijoittuminen peruskoulun jälkeen kuvaa peruskoulun 9-luokkalaisten välitöntä sijoittumista jatko-opintoihin. Suomen koulutustarjonnan määrä antaa koko ikäluokalle mahdollisuuden siirtyä peruskoulun jälkeen joko yleissivistävään (lukio) tai ammatilliseen koulutukseen tai näiden yhdistelmään.

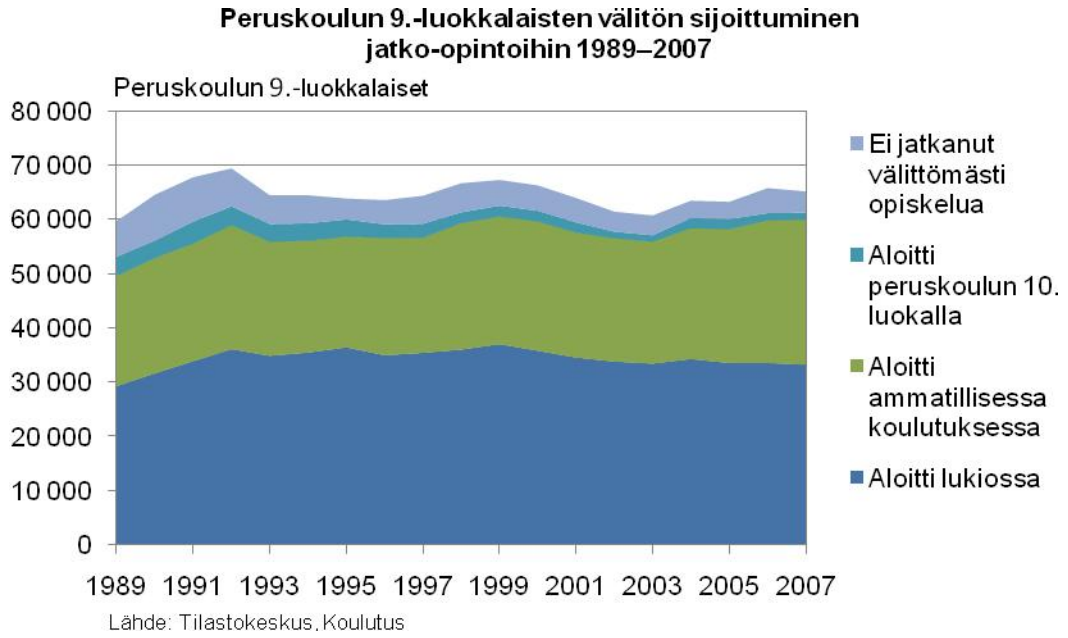

Tavoite:

- *Koulujen osaamista syrjäytymisuhan alla olevien lasten ja perheiden tunnistamisessa lisätään ja yksilön erityistarpeet huomioivaa kasvatusta kehitetään. Erityistä huomiota kiinnitetään koulutuksen ja työelämän väliseen siirtymävaiheeseen. Tavoitteena on, että kaikki saavat peruskoulun jälkeen ammatillisen tai korkeakoulutuksen. (Strategia, sivu 93)*

Tulkinta:

Suomessa peruskoulun suorittavat käytännöllisesti katsoen kaikki nuoret. Lukuvuonna 2007–2008 ilman perusopetuksen päättötodistusta jäi vain 115 oppilasta, eli 0,17 prosenttia kevätlukukauden 9.-luokkalaisista. Peruskoulun jälkeen ikäluokasta yli puolet jatkaa lukiossa, vuonna 2007 määrä oli 51 prosenttia. Ammatillisen koulutuksen suosio on hienoisessa kasvussa, vuonna 2007 määrä oli 41 prosenttia ikäluokasta. 10-luokan aloittaa noin kaksi prosenttia 9.-luokan päättäneistä. Vuonna 2007 perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheessa julkisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelle jäi 3 912 nuorta, eli 6 prosenttia ikäluokasta. Osuus laski 0,5 prosentilla edellisvuodesta. Osa näistä nuorista sijoittuu tilastoimattomaan koulutukseen (kansanopistoihin, talouskouluihin jne.), työpajoille tai suoraan työelämään, ja osa viettää välivuoden. Osa nuorista irtaantuu pysyvästi koulutusjärjestelmästä.

Alkoholin kulutus ja alkoholikuolleisuus

Indikaattori Alkoholin kulutus ja alkoholikuolleisuus kertoo alkoholijuomien kulutuksen ja alkoholisyihin kuolleet sukupuolittain. Alkoholin kokonaiskulutusta on käytetty pitkään alkoholiolojen yleisindikaattorina. Alkoholin kokonaiskulutus koostuu alkoholijuomien tilastoidusta kulutuksesta (Alkon myynti sekä toimitukset ravintoloille ja päivittäistavarakaupoille) ja tilastoimattomasta kulutuksesta (matkustajatuonti, kotivalmistus, salakuljetus ja korvikkeet). Tilastoimattoman alkoholin kulutus on lisääntynyt 1990-luvulta ja on tällä hetkellä noin neljännes kokonaiskulutuksesta.

Monet alkoholisairaudet vaativat puhjetakseen pitkäaikaista, runsasta alkoholin käyttöä. Niiden yleistyminen 1990-luvun alun lamavuosina heijasti 1980-luvun lopun kulutuksen kasvua. Talouden nousukausi lisää väestön kulutusmahdollisuuksia, ja tulojen nousu on Suomessa nostanut myös alkoholin kulutusta. Myrkytykset, hukkumiset ja muut tapaturmat heijastavat nopeammin alkoholin kulutuksen vaihteluja.

Alkoholijuomien kulutus ja alkoholisyihin kuolleet 1969–2008

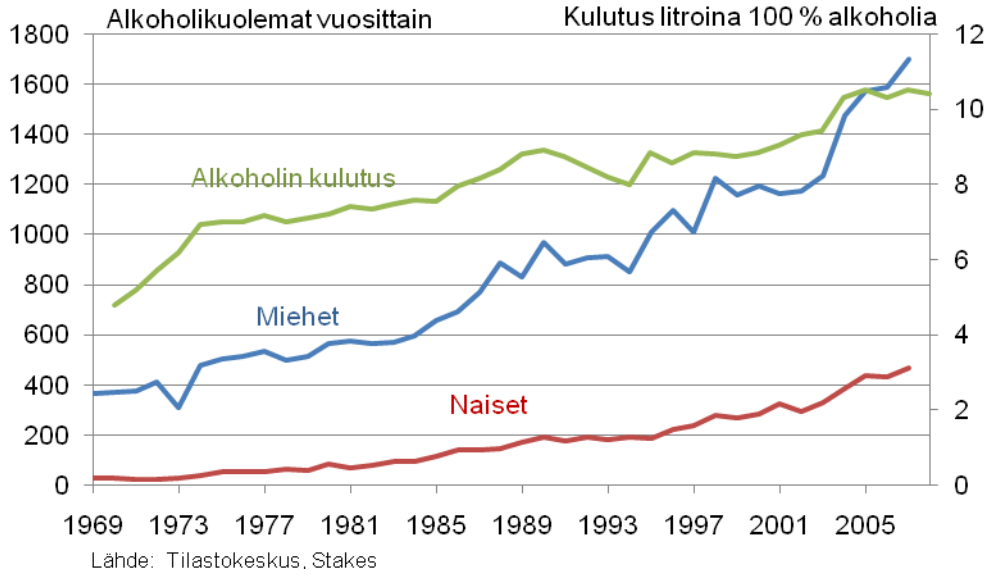

Tavoite:

- *Terveys- ja päihdepalvelujärjestelmää kehitetään integroituun suuntaan niin, että käytettävissä olevia resursseja voidaan edelleen suunnata korkeassa sairastumisriskissä ja syrjäytymisuhan alla olevien tunnistamiseen ja hoitoon. (Strategia, sivu 96)*
- *Päihteiden vastaisella politiikalla ja terveydenedistämisohjelmilla suunnataan lasten ja nuorten ja heidän vanhempiensa valintoja terveellisten elintapojen suuntaan. (Sivu 96)*

Tulkinta:

Suomalaiset joivat vuonna 2007 sataprosenttista alkoholia 10,5 litraa henkeä kohti. Määrä on kaksinkertaistunut 1970-luvun alusta. Naisten alkoholinkäyttö on viime vuosikymmeninä lisääntynyt huomattavasti. Miehet kuitenkin juovat yli neljä viidesosaa kaikesta kulutetusta alkoholista. Eniten alkoholia käyttävät nuoret aikuiset ja keski-ikäiset.

Vuonna 2007 sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla kirjattiin 26 748 hoitojaksoa, jossa alkoholisairaus oli päädiagnoosina ja 37 580 hoitojaksoa, jossa alkoholisairaus oli pääta sivudiagnoosina. 15–64-vuotiaiden yleisin kuolemansyy oli alkoholisyyt sekä miehillä että naisilla. Alkoholisairauksiin ja -myrkytyksiin kuoli 2 167 henkilöä. Päihtyneenä tapahtuneissa tapaturmissa ja väkivallassa menehtyi 884 henkilöä. Lisäksi alkoholi oli myötävaikuttavana syynä yli 1 500 kuolemantapauksessa. Alkoholikuolemien lukumäärä on kasvanut merkittävästi

vuodesta 2004 lähtien. Kuolleisuus ja sairastavuus ovat kasvaneet nopeammin kuin alkoholin kulutus.

Vuonna 2006 alkoholin käytöstä aiheutui 0,7–0,9 miljardin euron välittömät kustannukset ja 3,1–5,8 miljardin euron välilliset kustannukset. Välittömiä kustannuksia olivat mm. järjestyksen ylläpito sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kulut. Välillisiä kustannuksia aiheuttavat mm. sairaspoissaolot töistä.

Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä

Indikaattori Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä kertoo maahanmuuttajien työttömyysasteesta ja muiden kuin suomen- ja ruotsinkielisten lukumäärän. Tulevaisuudessa Suomi on nykyistä monikulttuurisempi maa. Erilaisuus on nähtävä mahdollisuutena uuden oppimiseen sekä kulttuuriseen vuorovaikutukseen ja sitä kautta innovatiivisuuden kasvattamiseen. Maahan muuttaneet ovat tärkeä voimavara ja heidän työllisyytensä on tärkeää yhteiskunnan sosiaaliselle eheydelle.

Työttömyys on maahanmuuttajien suurimpia ongelmia ja työttömyyden vähentäminen on keskeisessä asemassa suomalaisessa maahanmuuttopolitiikassa. Maahanmuuttajien työttömyys on edelleen korkea verrattuna valtaväestön työttömyysprosenttiin, mutta työllistyminen on helpottunut. Työtä saadakseen suurin osa maahanmuuttajista on joutunut vaihtamaan ammattia Suomessa ja heidän työsuhteensa ovat määräaikaisia ja osa-aikaisia useammin kuin suomalaisilla palkansaajilla. Maahanmuuttajat eivät myöskään kykene täysin hyödyntämään ennen Suomeen tuloa hankkimaansa koulutusta ja työkokemusta, sillä suomalaiset työnantajat arvostavat suomalaisissa oppilaitoksissa saatua koulutusta ja Suomessa hankittua työkokemusta enemmän kuin ulkomaisia. Myös ennakkoluulot vaikuttavat maahanmuuttajien työllistymiseen.

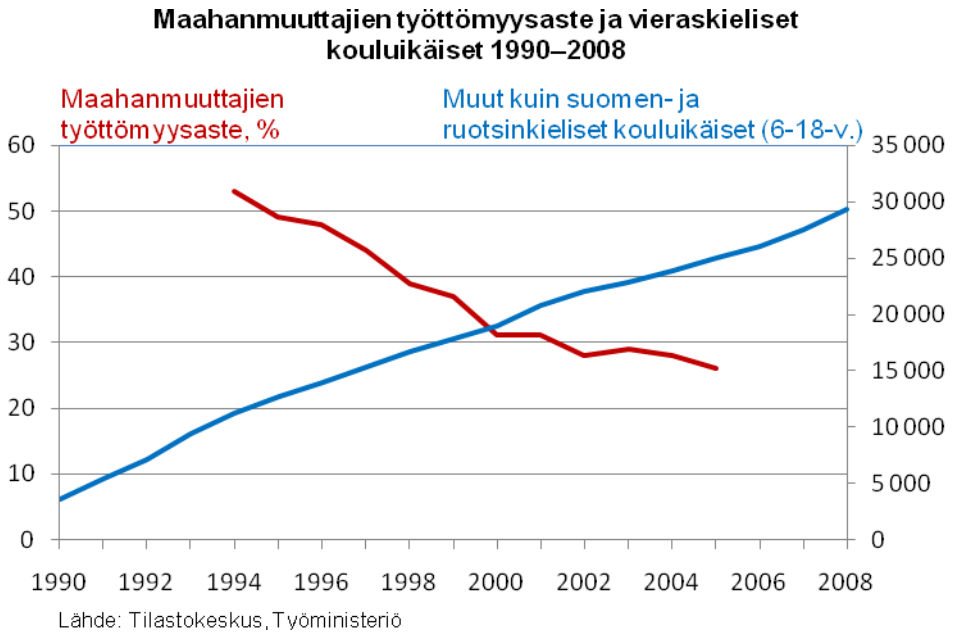

Tavoite:

- *Maahanmuuttajien nopeampi kotoutuminen ja kielen oppiminen on välttämätöntä maahanmuuttajien hyvinvoinnin, yhteiskunnan tasapainoisen kehittymisen ja talouden kannalta. Työikäisten maahanmuuttajien kohdalla tavoitteena on pääsy työelämään ja saada tulijoiden osaaminen ja koulutus Suomalaisen yhteiskunnan käyttöön. Erityisesti on luotava edellytykset maahanmuuttajataustaisten nuorten integroitumiselle yhteiskuntaan. (Strategia, sivu 99)*

Tulkinta:

Vieraskielisten koululaisten määrä on kasvanut maahanmuuton lisääntyessä. Vuonna 2008 muita kun suomen- tai ruotsinkielisiä kouluikäisiä oli vähän alle 30 000. Maahanmuuttajien työttömyysaste oli vuoden 2006 lopussa 26 prosenttia. Vuodesta 1995 maahanmuuttajien työttömyysaste on lähes puolittunut. Suomessa asuvista maahanmuuttajista valtaosa on muuttanut perhesiteiden perusteella, työn perusteella muuttaneita on arviolta kymmenesosa.

Äänestysaktiivisuus

Vaalit ovat edustuksellisessa demokratiassa tavallisen kansalaisen keskeisin vaikutustapa. Indikaattorissa Äänestysaktiivisuus on esitettynä kunnallis-, eduskunta- ja europarlamenttivaalien äänestysprosentit.

Kaikki eivät kuitenkaan äänestä eivätkä heidän mielipiteensä näin ollen välity perinteisessä mielessä poliittisiin päätöksiin. Suomessa äänestämättä jättäminen on jakautunut epätasaisesti myös sosioekonomisesti. Äänestysvilkkautta kohottavia ominaisuuksia ovat mm. ikä (80 ikävuoteen asti), hyvä koulutus, korkea tulotaso, sukupuoli (naiset ahkeria äänestäjiä), järjestöaktiivisuus, luottamus muihin ihmisiin, luottamus poliittiseen järjestelmään ja sen toimijoihin. Sen vuoksi eri tavoin yhteiskuntaan hyvin kiinnittyneet ihmiset ovat paremmassa asemassa myös, kun päätetään yhteisistä asioista, sillä heidän äänensä kuuluu vaaleissa muita useammin. Äänestämättä jättäminen saattaa olla osoitus tyytymättömyydestä harjoitettua politiikkaa kohtaan, mutta toisaalta myös osoitus tyytymisestä nykytilanteeseen.

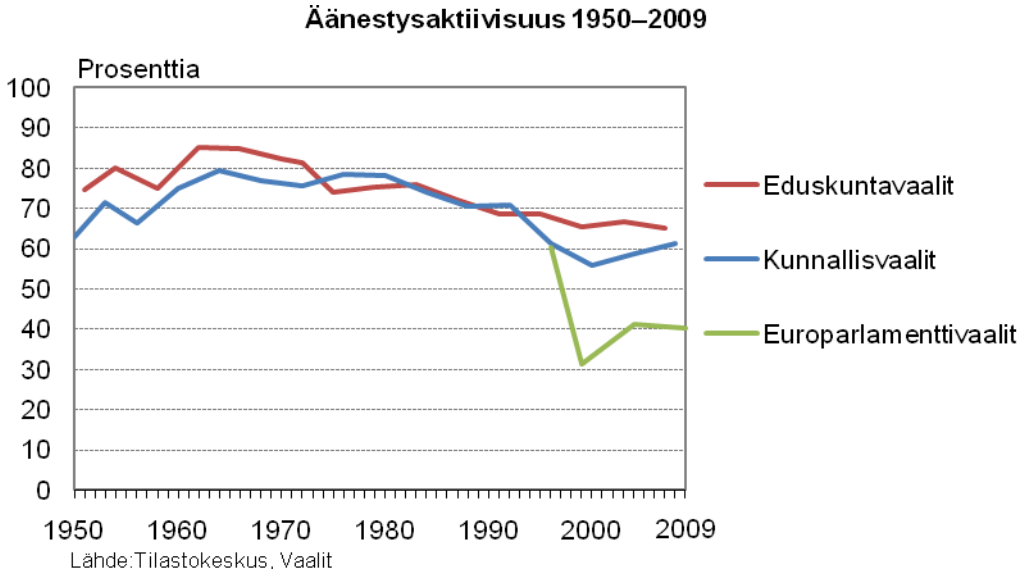

Tavoite:

- *Lähtökohtana hyvinvointivaltion kehittämisessä ovat laajat demokraattisen yhteiskunnan oikeudet, yksilönvapaus, sananvapaus, uskonnonvapaus, poliittiset oikeudet ja näiden oikeuksien edelleen kehittäminen. Ylläpitämällä yhteiskunnassa tietoisesti ja aktiivisesti arvokeskustelua, mahdollistetaan kansalaisille osallisuus yhteisten asioiden tärkeysjärjestyksen määrittämiseen. (Strategia, sivu 99)*

Tulkinta:

Kunnallis- ja eduskuntavaalien äänestysprosentit ovat laskeneet 1960–70-lukujen yli 80 prosentista alle 70 prosentin. Alhaisimmillaan tähän mennessä äänestysaktiivisuus oli vuosituhannen vaihteessa. 2000-luvulla äänestysaktiivisuuden lasku näyttäisi pysähtyneen eduskuntavaaleissa ja kääntyneen noususuuntaiseksi kunnallis- ja europarlamenttivaaleissa. Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa äänestysprosentti oli 65,0 prosenttia ja vuoden 2008 kunnallisvaaleissa 61,3 prosenttia. Kevään 2009 europarlamenttivaaleissa äänestysprosentti jäi kuitenkin alhaiseksi, 40,3 prosenttiin.

Yhteisöllinen osallistuminen

Edustuksellinen demokratia kohtaa uusia haasteita, esimerkiksi uusia kansalaisvaikuttamisen muotoja. Samoin tarve sovittaa yhteen päätöksenteon eri tasoja paikallisesta globaaliin on vahvistunut. Kansalaisyhteiskunnan merkitys kansalaiskeskustelun paikkana ja demokratian edellyttämien valmiuksien kehittäjänä korostuu. Samalla perinteinen tapa käsittää kansalaisuus laajenee. Kansallisvaltion kansalaisuus pysyy tärkeänä, mutta saa rinnalleen korostuvan lähi-, paikallis- ja alueyhteisöjen ja toisaalta Euroopan unionin ja maailmankansalaisuuden.

Indikaattori Yhteisöllinen osallistuminen kertoo suomalaisten 10–14-vuotiaiden nuorten osallistumisesta yhteiskunnalliseen järjestötoimintaan vuosina 2001 ja 2009. Indikaattori perustuu vuosina 2001 ja 2009 tehtyihin tutkimuksiin, joissa nuorten ajankäyttöä seurattiin. Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta ja Nuorisotutkimusverkosto haastattelivat uusinta tutkimusta varten keväällä 2009 1200 nuorta, jotka olivat iältään 10-29-vuotiaita. Jatkossa Nuorten vapaa-aikatutkimus tehdään kolmen vuoden välein, seuraavan kerran vuonna 2012. Internetin kautta tapahtuvaa osallistuminen lisääntyy nuorten keskuudessa voimakkaasti. Sitä ja muita epävirallisia osallistumisfoorumeja ei ole tarkasteltu tässä indikaattorissa.

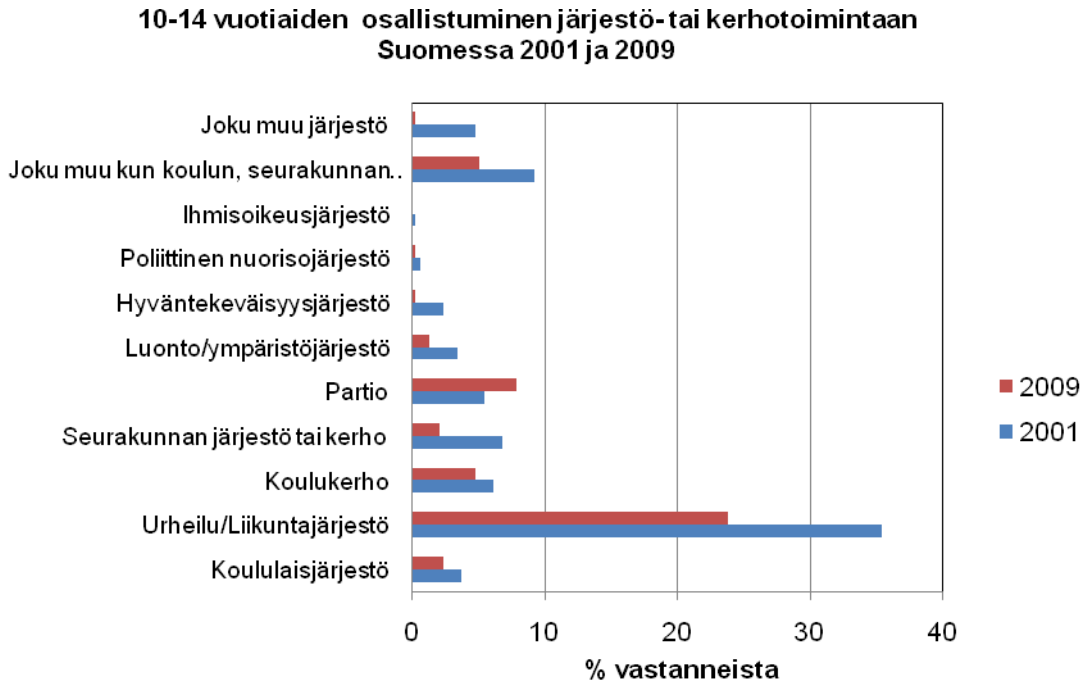

Lähde: Aika vapaalla raportti 2009, Opetusministeriö

Tavoite:

- *Kestävä kehitys edellyttää, että kansalaisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua, kantaa vastuuta ja hyötyä kehityksen tuomista valinnanmahdollisuuksien lisääntymisestä. (Strategia, sivu 100)*
- *Kaikkien lasten ja nuorten tulee saada kokemuksia vastuunotosta ja yhteisten asioiden hoidosta sekä omassa yhteisössä että koulun ulkopuolisessa yhteisössä. Edistetään tulokselliseksi havaittujen osallistumis- ja vaikuttamistapojen leviämistä ja vakiinnuttamista koulutusorganisaatioissa sekä kehitetään uusia osallistumis- ja vaikuttamistapoja. (Sivu 100)*

Tulkinta:

Suomalaisten nuorten järjestökiinnittyneisyys ja aktiivisuus ovat laskussa. Tutkimukseen osallistuneista 10–29-vuotiaista nuorista etenkin 10–14-vuotiaat kokevat järjestötoiminnan vanhanaikaiseksi ja mielenkiinnottomaksi.

Nuorten järjestötoimintaan osallistuminen on laskenut 2000-luvun aikana selvästi. Laskua on tapahtunut niin järjestöihin kuulumisessa kuin osallistumisaktiivisuudessa. Järjestöissä toimiminen on vähentynyt erityisesti kaikkein nuorimmassa, alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä. Alle 15-vuotiaat ovat myös asenteeltaan kriittisempiä; he pitävät muita ikäryhmiä useammin järjestötoimintaa vanhanaikaisena.

Samalla nuoret kokevat oman vaikutusvallan vähäiseksi ja haluaisivat paremmat mahdollisuudet vaikuttaa oman alueen vapaa-ajan tarjontaan. Nuoret eivät koe että järjestöt tarjoavat tarpeeksi mahdollisuuksia omatoimisuuteen.

Tutkimuksen tulokset heijastavat IEA-CIVICS (2001) tutkimuksen tuloksia, joihin tämä indikaattori aikaisemmin perustui. Suomalaiset nuoret osallistuivat harvoin järjestötoimintaan ja olivat haluttomia keräämään varoja tai allekirjoituksia hyviin tarkoituksiin. Suomalaiset nuoret arvioivat myös sosiaalista vastuuta kantavan kansalaisen toiminnan vähemmän tärkeäksi kuin minkään muun tutkimukseen osallistuneen maan nuoret.

Teollisuuden ja palvelujen kustannuskilpailukyky suhteessa muihin OECD-maihin

Suomen on turvattava yrityksille kilpailukykyinen toimintaympäristö. Tämä edellyttää toimivia työmarkkinoita, tehokasta innovaatiojärjestelmää, kunnossa olevia perusrakenteita eli infrastruktuuria sekä kilpailukykyä tukevaa sääntely-ympäristöä. Suomi on menestynyt viime vuosina hyvin erilaisissa kilpailukykytutkimuksissa. Kilpailukykyselvitykset ovat taaksepäin katsovia, ja ne ovat osoittautuneet huonoiksi tulevan kehityksen ennakoijiksi.

Kustannuskilpailukykyä mitataan perinteisesti suhteellisten yksikkötyökustannusten avulla. Yksikkötyökustannusten osatekijöinä käytetään työvoimakustannusten, tuottavuuden ja valuuttakurssien muutoksia. Indikaattori Teollisuuden ja palvelujen kustannuskilpailukyky suhteessa muihin OECD-maihin kuvaa kustannuskilpailukyvyssä tapahtuneita muutoksia. Käyrän kohoaminen merkitsee sitä, että vertailtavissa maissa yksikkötyökustannukset kohoavat Suomea nopeammin, eli Suomen teollisuuden kilpailukyky paranee. Laskeva käyrä vastaavasti merkitsee Suomen kilpailukyvyn heikkenemistä. Palvelujen osalta uusia tietoja ei saatu käyttöön tämän päivityksen yhteydessä.

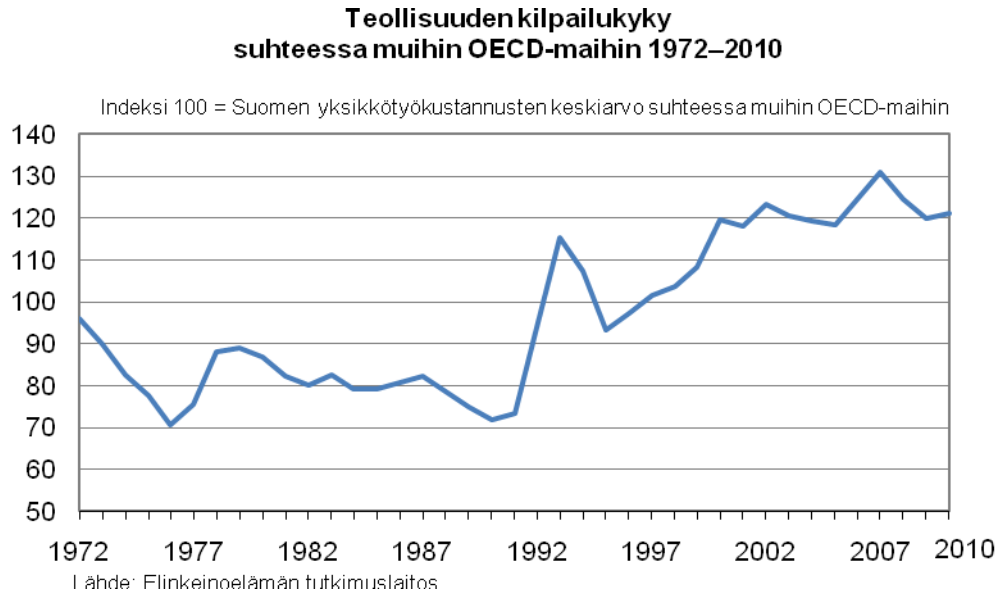

Tavoite:

- *Edistetään toimia, joilla teollisuus pystyy uudistumaan ja tuottamaan kestävän kehityksen mukaisia innovaatioita ja liiketoimintaa. Tällä vahvistetaan suomalaisen teollisuuden menestymistä ja edesautetaan työllisyyttä sekä korkean osaamispääoman pysymistä Suomessa. (Strategia, sivu 109)*
- *Kilpailukykyisessä ja ympäristöllisesti kestävässä taloudessa tarvitaan uusia, kasvavia ja ekotehokkaita yrityksiä, jotka toimivat ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästi. (Sivu 109)*

Tulkinta:

Suomen teollisuuden kustannuskilpailukyky on kansainvälisessä vertailussa hyvä. Teollisuuden kustannuskilpailukyky parani huomattavasti 1990-luvulla. Suotuisa kehitys on pysähtynyt viime vuosina. Kustannuskilpailukykyä on 2000-luvun alkuvuosina hieman heikentänyt euron vahvistuminen, mutta sitä on parantanut hyvä tuottavuuskehitys. Palvelujen kustannuskilpailukyvystä ei saatu tietoja 2009 päivityksen yhteydessä.

Bruttokansantuote (BKT)

Indikaattori Bruttokansantuote mittaa taloudessa tuotettujen tavaroiden ja palvelujen määrää. Sitä pidetään hyvänä talouden kehitystä kuvaavana indikaattorina. BKT:n kasvun voidaan tulkita kertovan keskimääräisesti kansalaisten taloudellisen varallisuuden kasvusta, mutta se ei kuvaa kaikkien hyvinvoinnin osa-alueiden kehitystä.

BKT:n kasvu on edelleen luonnonvara- ja energiariippuvaista. Niin sanottua suhteellista irtikytkentää on kuitenkin tapahtunut. Tämä merkitsee sitä, että BKT:n kasvu on ollut nopeampaa kuin luonnonvarojen ja energian kulutus. Absoluuttista irtikytkentää, eli luonnonvarojen ja energiankulutuksen määrällistä vähenemistä talouden kasvaessa, ei ole kuitenkaan saavutettu.

Suomen bruttokansantuote asukasta kohti 1975–2008

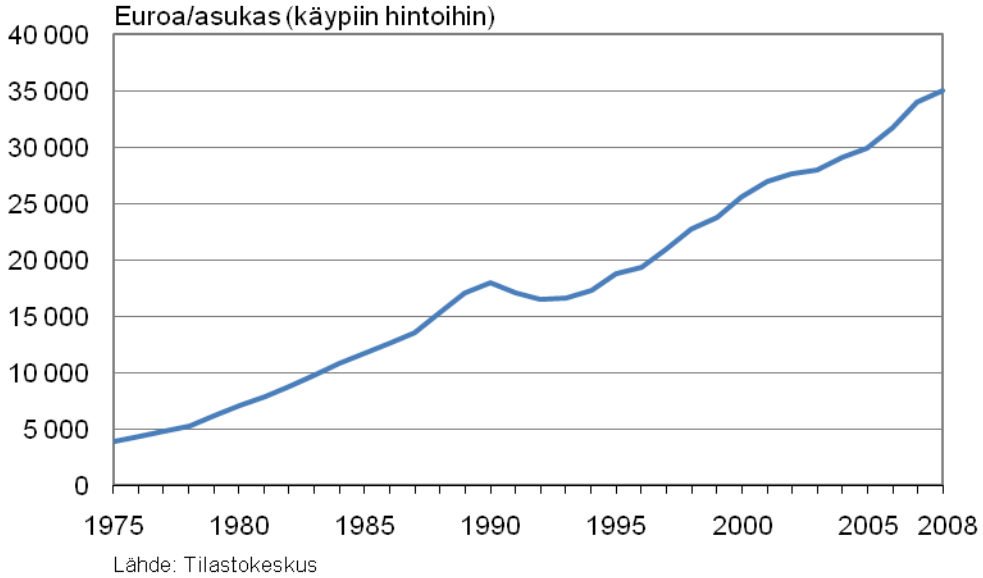

Tavoite:

- *Korkean tulotason turvaaminen edellyttää tuottavuuden jatkuvaa parantamista. Hyvä tuottavuuskehitys niin tavara- kuin palvelutuotannossakin edellyttää, että työntekijöiden työhyvinvointi ja kannustimet inhimillisen pääoman kasvattamiseen sekä innovaatiotoimintaan ovat riittävät. (Strategia, sivu 109)*

Tulkinta:

Suomen talous on kasvanut tasaisesti ja suhteellisen nopeasti lukuun ottamatta 1990- luvun alun lamaa, jonka seurauksena kokonaistuotanto väheni Suomessa enemmän kuin missään muussa länsimaassa toisen maailmansodan jälkeen. Talouskasvu on elpynyt pitkälti viennin ansiosta, mutta myös kotimainen kysyntä on kasvanut nopeasti. Uusi taantuma pysäytti BKT:n kasvun vuonna 2008. Kasvu hidastui jo alkuvuonna ja loppuvuonna BKT:n määrä kääntyi laskuun. Vuodelle 2009 ennustetaan merkittävää BKT:n vähenemistä.

BKT ei kuvaa kaikkien hyvinvoinnin osa-alueiden kehitystä. Taloudelliselle hyvinvoinnille on kehitetty vaihtoehtoisia mittareita, kuten ISEW (index of Sustainable Economic Welfare) ja GPI (Genuine Progress Indicator). ISEW ja GPI huomioivat BKT:ta laajemmin kansantalouteen vaikuttavia tekijöitä. Monet hyvinvointiin vaikuttavat tekijät, kuten kotitaloustyö, vanhemmuus, luonnonvarojen hupeneminen ja ympäristöhaitat, jäävät BKT:ssa suhteettoman pienelle huomiolle. ISEW ja GPI eivät osoita samanlaista nousua kuin BKT.

Elatussuhde

Indikaattori Elatussuhde kertoo työssäkäyvien ja ei-työllisten suhteesta. Se ilmaisee kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa (0–14-vuotiaat lapset, työttömät, eläkeläiset ja kotiäidit ja -isät) on sataa työllistä henkilöä kohden.

Tasapainoisen kestävän kehityksen haaste tulevaisuudessa on julkisen talouden kestävyyden turvaaminen. Elatussuhteen heikkeneminen on kansallisella tasolla julkisen rahoituksen merkittävin haaste. Elatussuhteen kehitykseen vaikuttaa erityisesti väestön ikärakenteen muuttuminen: suurten ikäluokkien tulo eläkeikään, ihmisten eliniän piteneminen ja syntyvyyden lasku. Toinen elatussuhteeseen keskeisesti vaikuttava tekijä on työllisyyskehitys. Julkisten menojen rahoitus perustuu ennen kaikkea korkeaan työllisyysasteeseen. Laaja työttömyys ja varhainen siirtyminen eläkkeelle voimistavat väestön ikärakenteen muutoksen vaikutusta entisestään. Julkisen talouden turvaamiseksi olisikin painotettava sekä työttömyyden alentamista, lisääntyvää osallistumista työmarkkinoille että pidempiä työuria. Myös ulkomaisten työntekijöiden ja perheiden muutto Suomeen voisi osaltaan lievittää väestörakenteen muutosten vaikutuksia.

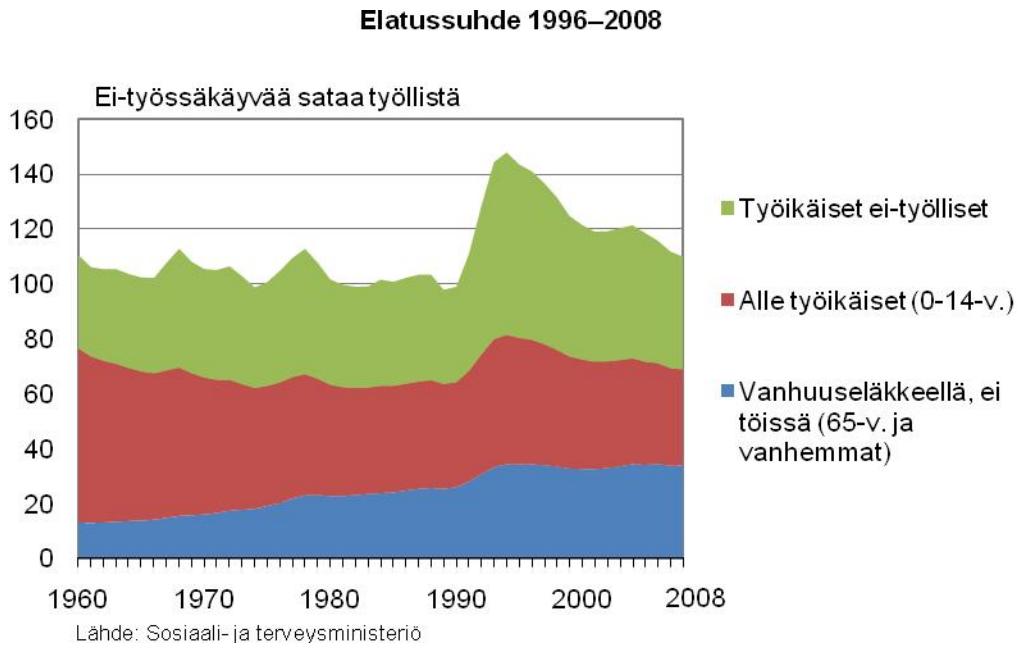

Tavoite:

- *Suomen tavoitteena on jatkossakin hyvinvointiyhteiskunnan säilyttäminen, jolle kansantalouden hyvä kilpailukyky ja sekä vakaa julkinen talous luovat edellytykset. (Strategia, sivu 107)*
- *Hyvinvointiyhteiskunnan kestävä perusta edellyttää 75 prosentin työllisyysastetta. Työikäisten työssä jaksamisella, työkyvyttömyyttä ehkäisemällä, nopealla koulutukseen pääsyllä ja valmistumisella sekä elinikäisellä oppimisella parannetaan julkisen talouden pohjaa. Tarvitaan myös hallittua työperusteista maahanmuuttoa, joka täydentää työvoiman tarjontaa niiltä osin kuin syntyy puutetta kotimaisesta työvoimasta. (Sivu 108)*

Tulkinta:

1970-luvulta nykypäivään työikäisen väestön osuus koko väestöstä on pysynyt melko tasaisena, vaikkakin vuosittaista vaihtelua on havaittavissa. Elatussuhteen kehitykseen vaikuttaa väestön ikärakenteen muuttuminen: suurten ikäluokkien tulo eläkeikään, ihmisten eliniän piteneminen ja syntyvyyden lasku. Lasten osuus väestöstä on pienentynyt ja vanhusten osuus

kasvanut. Vuonna 2008 yli 65-vuotiaiden lukumäärä ylitti ensimmäisen kerran alle 15-vuotiaiden lukumäärän.

1990-luvun alkuun asti yhtä työssäkäyvää henkilöä kohden oli noin yksi ei-työssäkäyvä henkilö, eli elatussuhde oli noin 100, vaihdellen vuosittain. Laman ja työttömyyden seurauksena elatussuhde nousi voimakkaasti ja oli suurimmillaan 148 vuonna 1994. Sen jälkeen elatussuhde on laskenut vuoteen 2008 saakka, jolloin elatussuhde oli 110. Taantuman seurauksena nouseva työttömyys tulee nostamaan elatussuhdetta lähivuosina merkittävästi.

Ikääntymisestä ja työttömyydestä johtuva elatussuhteen heikkeneminen on kansallisella tasolla julkisen talouden merkittävin haaste.

Julkinen velka

Indikaattori Julkinen velka kertoo julkisen talouden tasapainosta. Suomessa julkisyhteisöihin luetaan valtio, kunnat ja kuntayhtymät, Ahvenanmaan maakuntahallinto sekä sosiaaliturvarahastot. Velkaantunut talous muodostaa riskin kestävyydelle. Mikäli julkinen velka kasvaa suureksi, on veroja nostettava tai vähennettävä julkisia menoja. Korkea velkaantuneisuus vaikuttaa korkomenojen ja lyhennysten kautta valtion ja kuntien mahdollisuuksiin rahoittaa mm. hyvinvointipalveluja.

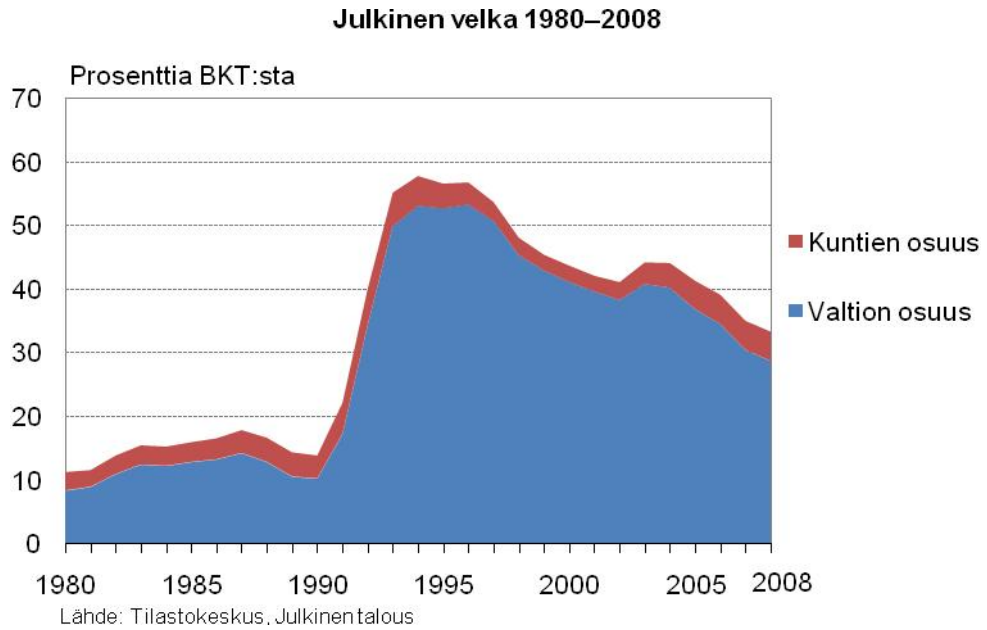

Tavoite:

- *Suomen tavoitteena on jatkossakin hyvinvointiyhteiskunnan säilyttäminen, jolle kansantalouden hyvä kilpailukyky ja sekä vakaa julkinen talous luovat edellytykset. (Strategia, sivu 107)*
- *Työikäisten työssä jaksamisella, työkyvyttömyyttä ehkäisemällä, nopealla koulutukseen pääsyllä ja valmistumisella sekä elinikäisellä oppimisella parannetaan julkisen talouden pohjaa. Tarvitaan myös hallittua työperusteista maahanmuuttoa, joka täydentää työvoiman tarjontaa niiltä osin kuin syntyy puutetta kotimaisesta työvoimasta. (Sivu 108)*

Tulkinta:

Suomen julkinen talous oli ennen 1990-lukua yksi vähiten velkaisista. Julkisen bruttovelan osuus oli noin 15 prosenttia bruttokansantuotteesta. 1990-luvun alun lama johti verotulojen laskuun ja sosiaalimenojen nousuun. Tästä seurannut alijäämä katettiin valtion velanotolla. Julkisyhteisöjen bruttovelan suhde bruttokansantuotteeseen nelinkertaistui muutamassa vuodessa lähes 60 prosenttiin. Kuitenkin Suomi on pysynyt EU:n asettaman 60 prosentin rajan alla koko ajan. Muissa rikkaissa maissa julkisen velan kansantuoteosuus on ollut keskimäärin selvästi suurempi kuin Suomessa.

Vuoden 2008 lopussa Suomeen iskenyt taloustaantuma on kasvattanut voimakkaasti julkista velkaa. Maaliskuun lopussa velka oli 70,6 miljardia euroa, mikä on enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Bruttokansantuotteeseen suhteutettuna velka oli kuitenkin vielä kaukana 1990-luvun alun lukemista. Valtionvarainministeriön budjettikatsaus 2010 ennustaa, että vuonna 2009 julkisen velan suuruus on 41,4 % BKT:sta. Vuoden 2010 ennuste on 48,4 % BKT:sta.

Työttömyys

Yhä merkittävämpi osa teollisuustuotannosta syntyy muualla kuin kehittyneissä teollisuusmaissa teollistuvien maiden alhaisen kustannustason takia. Työttömyys on Suomessa muita EU-maita selkeämmin keskittynyt alemman koulutustason työvoimaan, johon myös voimakkaimmin kohdistuu kehittyvien teollisuusmaiden kilpailu tuotannosta. Kun väestön koulutustaso nousee myös kehittyvissä maissa ja tietoliikenneyhteydet paranevat, siirtyy myös luovaa, korkeaa koulutusta vaativaa työtä pois Suomesta. Tämä muodostuu ongelmaksi, mikäli uutta yritystoimintaa ja uusia työpaikkoja ei saada syntymään vanhojen tilalle. Kehittyvien maiden suuret markkina-alueet luovat kuitenkin myös uusia mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille.

Työttömyyden vähentämiseksi on osaltaan ratkaistava työvoiman kohtaanto-ongelma, jossa työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät eri tekijöistä johtuen vastaa toisiaan. Ongelma voi johtua mm. siitä, että työvoiman ammattitaito ei vastaa muuttuvaa työvoiman kysyntää elinkeinorakenteen, ammattirakenteen ja osaamisvaatimusten muuttuessa. Toisaalta työvoiman kysyntä ei välttämättä vastaa alueellista tarjontaa.

Indikaattori Työttömyys kuvaa maan työttömyysastetta.

Työttömyysaste 1990–2009

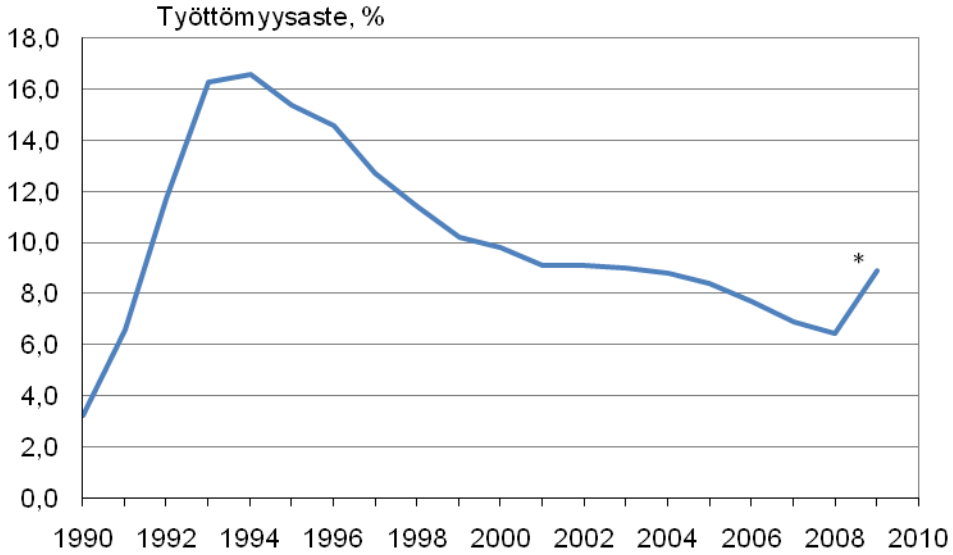

Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus

* Työttömyysasteen kausi- ja satunnaisvaihtelusta tasoitettu trendi heinäkuussa 2009

Tavoite:

- *Työmarkkinoiden rakennetta kehitetään edelleen siten, että työnantajan kannattaa tarjota työtä ja työntekijän kannattaa ottaa sitä vastaan. (Strategia, sivu 20)*
- *Menestyminen globaalissa kilpailussa edellyttää erikoistumista, muutosvalmiutta ja omien vahvuuksien hyväksikäyttöä. Suomi hyödyntää omia vahvuuksiaan, eli koulutusta, vakaita työmarkkinasuhteita, teknologiaa, ympäristönsuojelun korkea tasoa ja hyvää hallintoa pääsyä hyvinvointipalveluihin sekä tasa-arvoa ja panostaa niihin jatkossakin. (Sivu 22)*
- *Suomen tavoitteena on tarjota sekä yrityksille että ihmisille sellainen toimintaympäristö, joka houkuttelee toimimaan Suomessa ja Suomesta jatkossakin. Suomen on turvattava yrityksille kilpailukykyinen toimintaympäristö. Tämä edellyttää toimivia työmarkkinoita, tehokasta innovaatiojärjestelmää, kunnossa olevia perusrakenteita (infrastruktuuria) ja toimivia peruspalveluja sekä hyvää sääntely-ympäristöä. (Sivu 109)*

Tulkinta:

1990-luvun laman aikana Suomen työllisyystilanne oli heikko. Vuonna 1994 työttömyysaste oli 16,6 prosenttia ja työttömänä yli 400 000 henkilöä. Työttömien määrä on vähentynyt laman synkimmistä vuosista niin, että vuonna 2008 työttömyysaste oli Suomessa 6,4 prosenttia ja työttömien lukumäärä 172 000. Vuonna 2009 taantuma on kääntänyt työttömyyden uudelleen jyrkkään nousuun. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä oli vuoden 2009 heinäkuussa 211 000, mikä oli 67 000 enemmän kuin edellisen vuoden heinäkuussa. Vuonna 2010 työttömyyden odotetaan pahenevan entisestään. Työttömyysasteen kausi- ja satunnaisvaihtelusta tasoitettu trendi oli heinäkuussa 8,9 prosenttia.

Suomen talous ja työmarkkinat ovat suurten muutosten edessä. Haasteita ovat mm. väestön ikääntyminen, globalisaatio ja ilmastonmuutoksen hillitseminen. Metsäteollisuuden murroksella on suuri vaikutus suomalaisiin työmarkkinoihin. Monet toiminnot ja työpaikat, joiden varaan hyvinvointimme on rakennettu, tulevat siirtymään ulkomaille.

Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat

Kehitysyhteistyöllä tarkoitetaan resurssien siirtoa rikkailta mailta köyhien maiden kehitykseen. Voidaan ajatella, että kehitysyhteistyö on rikkaiden maiden osoitus kansainvälisestä vastuuntunnosta. Indikaattori Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat kuvaa kehitysyhteistyöhön käytettyjen varojen määrää suhteessa bruttokansantuloon. YK:n suositus kehitysyhteistyöhön suunnattujen varojen määräksi on 0,7 prosenttia teollisuusmaiden bruttokansantulosta.

Kehityspolitiikan tärkein tavoite on YK:n vuosituhattavoitteiden saavuttaminen. Kehitysyhteistyössä puututaan mahdollisimman monipuolisesti köyhyyden ja kehittymättömyyden erilaisiin syihin sekä ilmenemismuotoihin. Kehitysapua annetaan sosiaaliseen kehitykseen kuten opetukseen, terveydenhuoltoon ja väestökysymysten hoitoon. Myös talouselämän perusrakenteet, kuten energiantuotanto ja tietoliikenne, ovat kehitysyhteistyön kohde. Lisäksi keskeistä on tuotannon kuten maatalouden ja teollisuuden kehittäminen. Suomi painottaa kehityspolitiikassaan aiempaa vahvemmin ympäristö- ja ilmastokysymyksiä, kriisien ennaltaehkäisyä sekä rauhanprosessien toteutumista. Kehitysyhteistyössä pyritään kestävään luonnonvarojen käyttöön ja ympäristönsuojeluun. Kehitysyhteistyön tavoitteisiin kuuluu tasa-arvon, demokratian, ihmisoikeuksien ja hyvän hallinnon edistäminen. Hyvä hallinto tarkoittaa, että valtio toimii aktiivisesti demokraattisen ja tehokkaan hallintokoneiston luomiseksi.

Tavoite:

- *Suomi on sitoutunut nostamaan kehitysyhteistyömäärärahansa 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta. Kehitysavun määrän lisääntyessä on huomiota kiinnitettävä sen laatuun. (Strategia, sivu 118)*
- *Suomen panokset suunnataan tukemaan maiden omia, demokraattisesti ja osallistavasti määrättyjä tavoitteita. (Sivu 118)*

Tulkinta*:*

Suomen kehitysyhteistyömäärärahat ja niiden osuus BKT:sta kasvoivat voimakkaasti 1960-luvulta 1990-luvulle. 1990-luvun alussa määrärahat kääntyivät jyrkkään laskuun laman seurauksena. Vuonna 2007 määrärahat olivat 0,40 prosenttia bruttokansantulosta (716,9 miljoonaa euroa). Vuoden 2008 ennakkotietojen mukaan määrärahat nousivat 0,43 prosenttiin bruttokansantulosta (789,7 miljoonaa euroa). Suomi jää edelleen selvästi YK:n asettamasta 0,7 prosentin tavoitteesta, vaikka varat ovat kääntyneet 2000-luvulla loivaan nousuun.

Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille

Kestävällä pohjalla toimivan yksityisen elinkeinotoiminnan tuottama talouskasvu on tärkeää hyvinvoinnin ja työpaikkojen lisäämiseksi sekä köyhyyden vähentämiseksi kaikissa maissa. Indikaattori Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille kuvaa ulkomaisten investointien kehitystä maanosittain. Aiemmin suorat sijoitukset indikoivat melko hyvin ulkomaisten investointien kehitystä eli sijoittajan kansainvälisiä yrityskauppoja ja sijoituskohteiden reaaliinvestointeja. Nykyisin suorat sijoitukset voivat sisältää monimutkaisia konsernien sisäisiä rahoitusjärjestelyjä.

Suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille 1985–2008

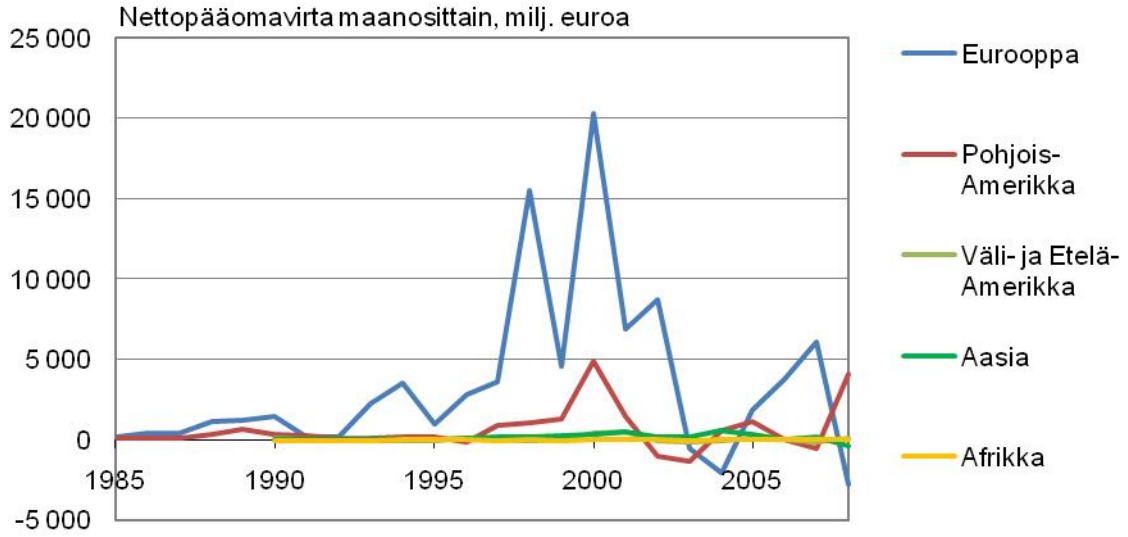

Lähde: Suomen Pankki, Rahoitusmarkkina- ja tilasto-osasto

Tavoite:

- *Suomalaisten yritysten osallistumista YK:n vuosituhatjulistuksen päämäärien toimeenpanoon kannustetaan. Yritysten kiinnostuksen ja toiminnan suuntaamista myös köyhimpiin kehitysmaihin rohkaistaan tavoitteena edistää yhteistyötä ja kumppanuuksia julkisen ja yksityisen sektorin välillä. (Strategia, sivu 110)*

Tulkinta:

Indikaattorista on nähtävissä, että suurimmat pääomavirrat suuntautuvat Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Kansallisen kestävän kehityksen strategian tavoitteena on suunnata yritysten kiinnostusta ja toimintaa köyhimpiin kehitysmaihin. Tämän kaltaista suuntausta ei ole nähtävissä, sillä esimerkiksi Afrikkaan suuntautuvat investoinnit ovat määrällisesti hyvin pieniä. Suomen suorien sijoitusten nettopääomavirtojen tulkintaa vaikeuttaa yritysten voimakas kansainvälistyminen. Pelkkien pääomavirtojen tulkinta ei anna kuvaa toivotun kehityksen toteutumisesta. Esimerkiksi yhteiskuntavastuullisuus kuuluu olennaisesti kestävään elinkeinotoimintaan.

Tutkimus- ja kehittämismenot sekä myönnetyt patentit

Tutkimuksella ja tuotekehityksellä on suuri vaikutus kansantalouden kasvuun ja yritysten menestymiseen. Sen takia tutkimukseen ja tuotekehitykseen panostamisesta on Suomessa ja muissa teollisuusmaissa tullut yksi tärkeimmistä keinoista tavoiteltaessa kilpailukyvyn parantamista. Indikaattorissa Tutkimus- ja kehittämismenot sekä myönnetyt patentit on mukana julkisen ja yliopistosektorin ja yritysten tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tuloksia on totuttu mittaamaan muun muassa patenttien määrällä. Patenttien määrä ei kuitenkaan suoraan kuvaa uusien tuotteiden tai innovaatioiden määrää. Yrityksille ei suinkaan aina ole edullista julkistaa keksintöjään patentoimalla niitä. Lisäksi patentit voivat olla taloudelliselta ja tuotantoon vaikuttavalta arvoltaan hyvin erilaisia.

Tutkimus- ja kehittämismenot ja myönnetyt patentit 1985–2008

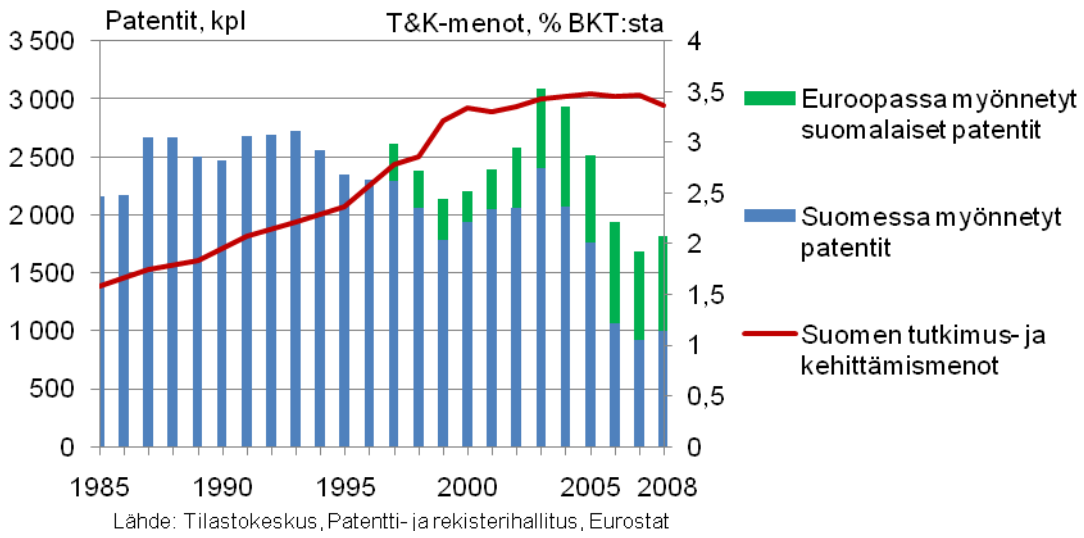

Tavoite:

- *Edistetään toimia, joilla teollisuus pystyy uudistumaan ja tuottamaan kestävän kehityksen mukaisia innovaatioita ja liiketoimintaa. Tällä vahvistetaan suomalaisen teollisuuden menestymistä ja edesautetaan työllisyyttä sekä korkean osaamispääoman pysymistä Suomessa. (Strategia, sivu 109)*

Tulkinta:

Suomen tutkimus- ja kehittämismenot (T&K-menot) kasvoivat voimakkaasti 2000-luvun alkupuolelle saakka. Sen jälkeen ne ovat vakiintuneet noin 3,5 prosentin tienoille bruttokansantuotteesta. Osuus on pitkään ollut EU-maiden toiseksi korkein Ruotsin jälkeen. T&K-toimintaan käytettiin Suomessa yli 6,2 miljardia euroa vuonna 2007. Tämä oli lähes 500 miljoonaa enemmän kuin edeltävänä vuonna. Noususta suurin 400 miljoona euroa tapahtui yksityisellä sektorilla. Yritysten T&K-toiminnan kokonaissumma oli 4,5 miljardia euroa, ja tästä elektroniikkateollisuuden osuus 2,5 miljardia euroa. Arvioiden mukaan T&K-menot kasvoivat rahamääräisesti noin 200 miljoonaa euroa vuonna 2008, mutta osuus bruttokansantuotteesta laskee prosenttiyksikön kymmenesosalla.

Suomessa myönnettyjen patenttien määrä on laskenut voimakkaasti vuodesta 2003. Vuonna 2008 myönnettyjen patenttien määrä oli 998. Suomalaiset yritykset patentoivat osan tuotteistaan Euroopan patenttitoimistossa (EPO), koska patentti on silloin voimassa useammassa maassa. Vuonna 2008 EPO myönsi 818 patenttia suomalaisille.